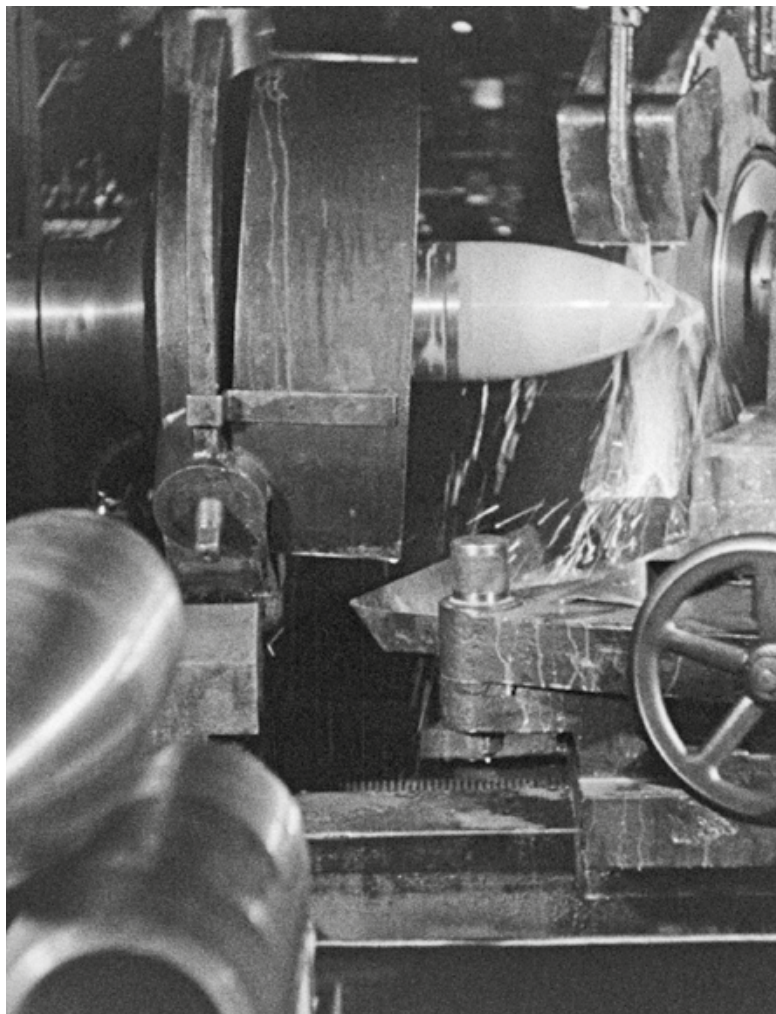


Zborov



Digitálně restaurovaný film
Digitally restored film

České i slovenské děti,
synové národa,
omlazeného hrdinskou krví,
vy všichni, jimž dopřála nevlídná jinak sudba
nosit české i slovenské jméno,
vy nehynoucí i věčně žijící
haluze oživlého stromu,
slyšte mou píseň!
Nezapomínejte!
I budte živi
na věky svatým ohněm
vroucných a hrdinských srdcí,
jež bila i chladla
pro vás i pro vaše děti
v bezměrné lásce i oběti
u Zborova!

Rudolf Medek

REALIZACE FILMU ZBOROV ANEBO NESNADNÁ CESTA ZA FILMOVOU EPOPEJÍ

Film *Zborov* (1938) přišel do kin v lednu 1939, asi o rok a půl později, než bylo plánováno. Toto zpoždění zásadně spouštělo jeho finální podobu i místo v dějinách české kinematografie. Z archivních fondů a dobového tisku si lze udělat představu, jak spletitá cesta ke vzniku snímku se vznešeným podtitulem *Filmová epopéje z boje za svobodu národa* vedla.

Dokumentární i hraný film se k legionářské tematice obracel už od vzniku republiky, často ve spolupráci s literáty z řad legionářů, jako byli Josef Kopta, František Langer či Rudolf Medek.¹ Vedle sklonu k tradici a mytologizaci legií se postupem času stále zřetelněji rýsovala současná linie sebevědomí národa a jeho branné připravenosti. *Zborov*, jenž vznikl podle námětu spisovatele, ředitele Památníku národního osvobození a přímého účastníka zborovské bitvy Rudolfa Medka a byl dokončován v době stupňující se hrozby hitlerovského nacismu, se jeví jako syntéza těchto tendencí.

Na přelomu 20. a 30. let poznal Medek redaktora a začínajícího filmaře J. A. Holmana. Společně se podíleli na české verzi amerického dokumentu *Forgotten Men* (1933, česká verze 1934). Stříhový film, sestavený z archivních válečných materiálů, byl distribuován v několika státech v jazykových i obsahových mutacích. Medkova a Holmanova úprava byla obohacena o záběry z československého odboje za světové války a dostala název *Neznámý voják mluví*, s podtitulem *Bojem k svobodě*. Brzy nato Holman vytvořil jiný stříhový film na téma cesty ke svobodě a samostatnosti – *Revoluce krve a ducha* (1936). Ve stejné době získal zkušenosti s natáčením hraného válečného filmu jako asistent režie koprodukčního snímku z rusko-japonské války *Port Arthur* (Nicolas Farkas, 1936).

Na námětu *Zborova* pro pražskou výrobu Nationalfilm začali s Medkem pracovat na podzim 1936.² Sebe prezentace Nationalfilmu se zanedlouho opírala právě o tento projekt „národního velkofilmu“. Jako režisér byl angažován Martin Frič a premiéra se měla uskutečnit k 20. výročí bitvy v červenci 1937.³ Schvalování filmů k realizaci bylo v kompetenci Filmového poradního sboru (FPS) při Ministerstvu průmyslu, obchodu a živností, který si navíc vyžádal posudek Ministerstva národní obrany (MNO). Ve hře byl ještě námět sochaře, vojáka, spisovatele a též bojovníka od Zborova Metoděje Pleského pro společnost P. D. C.

1 Srov. např. Tomáš Lachman, Legionářská tematika v hraném filmu první republiky aneb Od Československého Ježíška ke Zborovu. In: Petr Kopal (ed.), *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2004, s. 209–218.

2 Rudolf Medek, Zborov. (Poznámky o hře.). *Národní politika* 57, 1939, č. 15 (15. 1.), s. 3.

3 [Oznamujeme svou další českou produkci!]. *Filmový kurýr* 10, 1936, č. 48 (27. 11.), s. 3.

(Producers Distributing Company), zaměřenou primárně na distribuci amerických filmů v ČSR. Na rozdíl od Medkova a Holmanova komplexního obrazu společnosti za světové války se však Pleský soustředil na dění na bojištích.

MNO se v posudku z 1. února 1937 rozhodně postavilo proti výrobě dvou filmů se stejnou tematikou a doporučilo spojení sil. Z předložených námětů se přiklonilo k Medkově verzi,⁴ načež společnost P. D. C. svůj projekt zastavila. Od Nationalfilmu si FPS vyžádal rozpracování námětu do scénáře, ovšem v této fázi, během níž Friče na pozici režiséra vystřídal tandem J. A. Holman a Jan Sviták, projekt zamrzl až do léta. Premiéra byla nově směřována k 28. říjnu 1937, ze schůze FPS 12. srpna však vzešly natolik závažné připomínky ke scénáři, že i tento plán nakonec vzal za své.⁵

V září FPS schválil přepracovaný scénář, Nationalfilm ovšem oznámil odklad natáčení. Začínající podzim už nebyl vhodný pro přípravy a filmování exteriérových scén. Další překážku představovala vytiženost herců v divadle i fakt, že prezenční vojenskou službu právě nastupovali nováčci, takže by bylo obtížnější sestavovat vojenský kompars.⁶ V zákulisí se navíc řešil spor Rudolfa Medka s Nationalfilmem: spisovatel společnost obviňoval ze zbytečných průtahů, jejichž příčinu viděl v nekompetentních zásazích vedení do jeho práce i v upřednostňování komerční produkce před seriózními náměty.⁷

Spor, jenž zůstal v rovině neveřejné korespondence, dospěl v lednu 1938 k jistému urovnání, a film se tak přiblížil realizaci. V dubnu a květnu proběhly úpravy terénu ve vojenském prostoru v Milovicích, vybraném pro natáčení rekonstrukce bitvy. Režiséra Svitáka nahradil Jiří Slaviček, který už po boku J. A. Holmana zůstal až do dokončení filmu. Oba režiséry spojovalo kromě roku narození (1901) technické vzdělání a cesta k filmu skrze praxi u zkušenějších, nejen domácích filmařů – Slaviček měl za sebou mimo jiné stáž v Hollywoodu.

S postupující prací na filmu rostl zájem tisku o podrobnosti k ideové i technické stránce *Zborova*. Očekávání velkolepé a zároveň historicky korektní podívané posilovala také veřejná vystoupení odborných poradců, jako byl v první řadě Emanuel Prüll, důstojník, pracovník Památníku národního osvobození a známý malíř a grafik. Je autorem systematicky sepsaného článku „Úkoly vojenského poradce

„Zborova“, který 27. května 1938 otiskl *Filmový kurýr*. Z něj vyplývá, že Prüll jednak zprostředkovával komunikaci mezi filmaři a zástupci armády, jednak se sám podílel na důkladné přípravě konkrétních scén, například sběrem archivní dokumentace, soupisem potřebného materiálu, vytvořením plastického plánu bojiště či osobním vkladem bývalého legionáře.⁸

Samotné natáčení začalo 13. června 1938. Takřka všechny interiéry, ať už šlo o plzeňské byty, hospodu Peklo, lazaret, zemljanku nebo zákopové kryty, byly postaveny v barrandovském ateliéru a k pořízení zákopových scén bylo upraveno prostranství za filmovým studiem.⁹ V druhé polovině července však bylo pro nepřízeň počasí natáčení zákopových scén přerušeno a štáb se odebral na Podkarpatskou Rus, aby pořídil autentické záběry ukrajinské krajiny pro sekvenci odchodu dobrovolců do zborovské bitvy.¹⁰ S referáty o natáčení prvních scén se v tisku objevilo také nové datum premiéry – den 20. výročí vzniku republiky, tedy 28. říjen 1938.

V srpnu 1938 konečně mohla být inscenována bitevní scéna. V Milovicích již byly vybudovány zákopy a pomocí elektrického vedení vytvořena umělá minová pole. 20. srpna se milovická pláň začala probouzet kolem třetí hodiny ranní: nastoupil pomocný štáb, poté technici, pyrotechnici a nakonec celý mohutný kompars několika jednotek československé armády. Po poledni ještě proběhla generální zkouška a odpoledne byla scéna natočena čtyřmi kamerami na 35mm film a jednou lehčí kamerou na 16mm film, která snímala zvukovou kulisu. Jednalo se o československý výrobek, jenž byl pod názvem Sonoreta 16 právě uváděn na trh jako technická novinka určená ke snímání obrazu s kontaktním zvukem i v náročných podmínkách.

Úspěšná realizace stěžejní scény se ukázala být opět jen dílčím vítězstvím. Po překonání všech interních překážek natáčení vstoupilo 30. září 1938 téměř hotovému filmu do cesty podepsání Mnichovské dohody. Republika v té době, v jaké ji *Zborov* opěvoval a povzbuzoval, přestala existovat a chystaná filmová premiéra k jejímu dvacetiletí se neuskutečnila.

Po posledních úpravách filmu, které proběhly v reakci na pomnichovské poměry, bylo 29. prosince 1938 konečně vydáno cenzurní povolení pro promítání *Zborova* v ČSR.¹¹ Po zvláštních předpremiérových uvedeních se 5. ledna 1939 v kině Blesk (tehdejší název kina v paláci Fénix na Václavském náměstí) uskutečnila slavnostní premiéra, nad níž měl záštitu ministr národní obrany Jan Syrový. Od

4 Posudek na film *Zborov*. VÚA, f. MNO – hl. štáb, odd. branné výchovy, k. 203, sign. 18 5/2 2. Citováno dle Tomáš Lachman, Česká kinematografie proti fašismu 1933–1939. Magisterská diplomová práce. Praha: FF UK 2000.

5 Srov. T. Lachman, Česká kinematografie proti fašismu 1933–1939.

6 Oznámení odkladu výroby filmu z 13. 9. 1937. OPA NFA, f. Nationalfilm s. r. o., k. 8.

7 Dopis Rudolfa Medka společnosti Nationalfilm z 10. 11. 1937. VHÚ, Pozůstalost Rudolfa Medka, korespondence odeslaná. Přetištěno v edici dokumentů v časopise *Illuminace*: Příprava filmu *Zborov* v dokumentech. *Illuminace* 7, 1995, č. 2, s. 142–146.

8 Emanuel Prüll, Úkoly vojenského poradce „Zborova“. *Filmový kurýr* 12, 1938, č. 21 (27. 5.), s. 4.

9 fn., U Zborova hrměla děla... *Filmový kurýr* 12, 1938, č. 51 (23. 12.), s. 5.

10 Štáb *Zborova* na Podkarpatské Rusi. *Filmové zajímavosti* 3, 1938, č. 606 (26. 7.), s. [1].

11 Cenzurní povolení filmu *Zborov*. Národní archiv, f. Cenzurní sbor kinematografický, k. 239.

6. ledna film běžel v premiérových kinech, kde se dočkal poměrně velkého ohlasu v celostátním i regionálním tisku a filmových magazínech. Až na výjimky a dílčí výhrady byly recenze kladné a akcentovaly úlohu *Zborova* za aktuálních dramatických okolností: „Události, které se na nás přivalily na podzim loňského roku, zanechávají v našich duších stále osten úzkosti a beznaděje, i je zajisté třeba, abychom v pohledu na velikost a oběť těch, kdo pro tuto zemi a tento stát byli ochotni klást životy v nadšení tak nadlidským, našli sílu a odvahu pro tu zemi a ten stát pracovat a žít.“¹² Tiskové zprávy informovaly též o vřelém ohlasu u diváků: *Zborov* údajně „elektrizuje obecenstvo jako obrozenecké dílo“.¹³

Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava se stal *Zborov* politicky nepřijatelným a na sklonku léta 1939 bylo jeho promítání úředně zakázáno. Vrátil se do nich na krátkou dobu po osvobození v roce 1945 a ještě roku 1947 se ocitl na seznamu výchovných filmů vhodných pro školy.¹⁴ Po únoru 1948 se jeho stopa ztrácí až do konce 80. let, kdy se o filmech s legionářskou tematikou začalo opět mluvit. Obecně můžeme *Zborov* a okolnosti jeho realizace vnímat jako poměrně vzácný pokus o válečný žánr v podmínkách české kinematografie a v neposlední řadě jako reflexi překotných politických a společenských změn sklonku 30. let 20. století.

Alena Šlangerová, filmová historička

BITVA U ZBOROVA A JEJÍ ODKAZ

Bitva u Zborova (1.–2. července 1917) představovala významný historický mezník, nikoliv však pro vývoj první světové války, ale spíše pro boj Československa za samostatnost. Její postavení v národní mytologii a způsob jejího vnímání u veřejnosti se však v běhu času měnily.

Při vypuknutí 1. světové války byly české země součástí rakousko-uherského mocnářství – Češi tedy jako poddaní císaře rukovali do armády rakouské. Češi ovšem nebyli usazení jen na území Rakouska-Uherska: tisíce se jich

nacházely i v Srbsku a Rusku, zemích, proti kterým rakouský císař vedl válku. Zvláště ruští Češi byli velmi dobře organizovaní a od vypuknutí války projevovali Rusku svou loajalitu. Se samozřejmostí se aktivně zapojili do válečného úsilí a doufali v vytvoření samostatných českých jednotek. Jen chvíli po sarajevském atentátu v Rusku na stránkách časopisu *Čechoslovan* vyšla výzva, aby „krajane vstupovali v řady českého husitského vojska“.

Výstavba ryze českých jednotek však měla před sebou řadu bariér. Tou první byly personální limity: Češi s ruským občanstvím předstupovali před odvodní komise ruské armády a Češi s rakouským občanstvím nemohli být do carské armády odvedeni vůbec. V této fázi tak existovaly dva způsoby, jak budovat jednotky. Buď systematickou výstavbou českého útvaru již od mobilizace z dobrovolníků, nebo následným stahováním českých vojáků z ruských jednotek. Druhý způsob s sebou v ruských realitách pochopitelně přinášel těžkosti. Proto ruští Češi vydali značné úsilí, aby jednotka vznikla co nejdříve a další odvody ji přirozeně rozšiřovaly.

Velkou snahu ruští Češi vynaložili na získání vládní podpory pro tento počín. I to se jim dařilo, a dokonce došlo ke dvěma audiencím u samotného cara, kde mu byla celá záležitost přednesena. Lobbování ruských Čechů bylo úspěšné, neboť již 20. srpna 1914 přišlo nařízení na vytvoření jednotky v Kyjevě, prozatím však šlo o jednotku ryze dobrovolnickou. Byly tak postaveny dvě roty o celkem 259 mužích a nedlouho poté vznikly další dvě. Koncem září už tedy bylo možné o československé jednotce mluvit jako o sčeleckém praporu – narukovalo do ní již 732 Čechů. Ty doplnily asi dvě stovky Rusů, kteří v jednotce zajišťovali logistické služby a tvořili také její důstojnický sbor. Na frontu československé dobrovolce potom vedl ruský podplukovník Sozentovič.

Nasazení předcházelo svěcení praporu s přísahou, jež proběhlo 11. října 1914. Datum samozřejmě nebylo náhodné, jelikož v juliánském kalendáři, užívaném v Rusku, šlo o 28. září, tedy den svatého Václava, patrona české země. Vlastenecká symbolika se ovšem neodrážela pouze ve volbě data, nýbrž i na praporech a drobných prvcích uniformy.

Samotné frontové nasazení československých dobrovolců se ukázalo být úspěšné. Platili totiž za inteligentní vojáky a jejich rodná řeč a popřípadě i znalost němčiny se staly cennými atributy při průzkumu a získávání zajatců. Takové poslání s sebou ovšem přinášelo velká rizika. V případě zajetí by dobrovolci nemohli doufat v dobré zacházení: byli totiž považováni za vlastizrádce a trestem za velezradu byla smrt. Na rozvědkách operovali v nepřátelských liniích, pokud se tedy cokoliv pokazilo, museli být připraveni čelit přesile. Nicméně i za těchto podmínek získali uznání a jejich výkony znamenaly další argument pro rozšíření československé jednotky.

Tento kýžený záměr podpořily i neúspěchy ruské ofenzivy prováděné vysokými ztrátami. Snahy o zvýšení počtů československých vojáků tedy dostaly oficiálně zelenou. Jednotka zmohutněla tak, že si 13. ledna 1916 zasloužila pojmenování „Československý sčelecký pluk“. Ten již tvořily dva sčelecké prapory, což ovšem rozšiřování československé jednotky v Rusku nezastavilo – již 17. dub-

¹² *Zborov. Večer* 26, 1939, č. 6 (7. 1.), s. 4.

¹³ „Zborov“ všude působí jako obrozený film. *Pressa* 11, 1939, č. 9 (13. 1.), s. [3].

¹⁴ Opatření zmocněnce pro správu státních kin v zemi České a Moravsko-slezské (čj. 1846 z 24. ledna 1947) o výchovných představeních pro mládež. *Věstník Československého filmu* 2, 1947, č. 8 (18. 4.), s. 23.

na 1916 byla podána žádost o formální vytvoření střelecké brigády o dvou takových plucích (1. čs. střelecký pluk Mistra Jana Husi a 2. čs. střelecký pluk Jiřího z Poděbrad).

Největší zlom v historii československého vojska na Rusi však přinesla bitva u Zborova. Dobrovolci při ní obsadili šestikilometrový úsek fronty: ocitli se v neudržovaných zákopech, do nichž nastoupili po demoralizovaných ruských jednotkách. Proti nim paradoxně stáli jejich krajané, neboť nepřátelskou 19. pěší divizi tvořily 35. pěší pluk z Plzně a 75. pěší pluk z Jindřichova Hradce. Kromě toho byl v jeho sestavě ještě 5. prapor polních myslivců z Olomouce. Celkem pak proti 6.287 československým dobrovolcům stálo přibližně 12.500 rakouských vojáků, kteří drželi dvě dobře připravená pásma zákopů a jedno pásmo neúplné. Kromě toho si zde vybudovali také několik silných opěrných bodů a na bojišti měli i přímou dělostřeleckou podporu, jejíž činnost byla řízena z opevněných dělostřeleckých stanovišť.

Československá brigáda byla rozmístěna ve středu sestavy a měla v podstatě následovat útočící křídla v okamžiku, kdy rozvinou ofenzivu. Onen útok nakonec vedla Československá brigáda, již se dařilo s nečekanou razancí. Dobrovolci pronikli až do hloubky čtyř kilometrů, získali 4.000 zajatců a odrazili několik německých útoků. Všechny tyto úspěchy zůstaly vykoupeny ztrátou 167 padlých. Bojový výkon československé střelecké brigády byl obecně ohromující, avšak výsledek bitvy už průběh bojů na východní frontě zvrátit nemohl.

Mnohem silnější dopad než na dění na bojišti mělo zborovské vítězství na úsilí Československé národní rady – tedy onoho kruhu politických činitelů sdruženého kolem prof. T. G. Masaryka, který usiloval o českou (resp. československou) samostatnost. Úspěch českých a slovenských vojáků u Zborova přitáhl značnou pozornost spojenců: do té doby nepochybně nic nepomohlo Národní radě tolik jako tento mimořádný vojenský úspěch. Masaryk, Beneš a jejich spolupracovníci dostali při jednání s představiteli spojenců do rukou přímo trumfové eso: mohli poukázat, že stavět legionářské jednotky má smysl, a ohánět se vůlí národa po samostatnosti. Odbojáři se mohli chlubit hrdinskými činy legionářů a jejich téměř herkulovskými výkony, kdy i tato poměrně nepočetná, avšak silně motivovaná jednotka dokázala rozpohybovat dění na frontě ve prospěch spojenců. Tento postup vytvořil i jakýsi precedens, jak by jednotky daného ražení mohly fungovat. Formálně totiž mohly být podřízeny Čs. národní radě, ovšem ta je svěřila pod velení spojenců, což samo o sobě znamenalo, že je rada spojenci uznávána jako oficiální reprezentant československého národa.

Tyto události československý boj za uznání viditelně rozhybaly. Započalo se s masivní výstavbou jednotek z českých a slovenských zajatců, kteří byli do té doby Rusy formálně považováni za nepřátele. Masaryk a Beneš nyní mohli počítat s armádou o desítkách tisíc vojáků, jež prolévá krev spolu se spojeneckými vojáky pro „správnou věc“. Za tento příspěvek válečnému úsilí pochopitelně očekávali odměnu v podobě uznání samostatného státu, čehož se nakonec také domohli.

Zborov hrál v tomto úsilí velmi významnou úlohu, proto se mu také věnovalo tolik pozornosti. Zborovské vítězství legionářů se v novém státě stalo spolu s 28. říjnem oslavou státnosti – Zborov znamenal vítězství vojenské, 28. říjen vítěz-

ství politické. Zatímco Zborov byl prvním krokem k československé samostatnosti, 28. říjen byl krokem posledním.

Pro první republiku se Zborov stal kulturní záležitostí – oslavování byli jak živí, tak mrtví účastníci bitvy. Velkolepou demonstrací váhy, kterou masarykovské Československo přikládalo Zborovu, bylo uložení ostatků neznámého vojína v kapli ve Staroměstské radnici při oslavách v roce 1922. V kapli (a nejen tam) se pak konaly každoročně pietní akty. Dalším takovým místem spjatým s legionářským kultem v Praze byl Vítkov – na něm vyrostl v letech 1929–1933 Památník národního osvobození. Tato monumentální stavba měla sloužit i jako místo, kde legionářští hrdinové spočinou a kde se jim dostane náležité úcty.

Účast v bitvě u Zborova byla také dobrým bodem v životopisu. Z řad účastníků zborovské bitvy se rekrutovali budoucí českoslovenští generálové a vyšší důstojníci. Ze všech pozoruhodných osobností, které se ve zborovských zákopech ocitly, se sluší jmenovat alespoň generála Jana Syrového, velitele čs. vojska v SSSR za 2. světové války a pozdějšího prezidenta Ludvíka Svobodu, komunistického politika Zdeňka Fierlingera, hrdinu domácího odboje za 2. světové války Josefa Mašína či spisovatele a ředitele Památníku národního odboje Rudolfa Medka.

K oslavě bitvy rovněž vznikl film *Zborov* (1938) v režii J. A. Holmana a Jiřího Slavička. Ambiciózní projekt byl obdařen vysokým rozpočtem a předlohou od legionářského spisovatele Rudolfa Medka. Nabitě působilo též herecké obsazení: ve filmu se objevili mnozí z tehdejších nejvýznamnějších československých herců jako Jaroslav Marvan, Nataša Gollová, Rudolf Hrušínský, Ferenc Futurista, František Kreuzmann nebo Svatopluk Beneš. Někteří z nich přijali i velmi malé role, jelikož objevit se v tomto filmu znamenalo obrovskou prestiž i závazek a někteří to samozřejmě vnímali i jako čest.

Oslavování Zborova se však stalo nevitáním po změně režimu. Nacisté nestáli o to, aby bylo připomínáno vojenské vítězství nad Němci, které Čechům a Slovákům ve svém důsledku umožnilo samostatnost. Pochopitelně zde existovala i paralela, která spojovala legionáře s odbojem v Anglii a následně i Rusku. Pro Němce by samozřejmě bylo kontraproduktivní připomínat založení a zásluhy armády, která vznikla v zahraničí a svými výkony se podílela na vzniku samostatného státu. V závěrečných fázích války, kdy byla již německá branná moc zdecimována, se objevily alespoň drobné reminiscence na boj československých vojáků proti bolševikům, nicméně reakce legionářů byla takřka nulová. Mnozí z nich se nějakým způsobem zapojili do odboje a v něm samozřejmě přicházeli rukou nacistů o své kamarády a spolubojovníky.

Za nežádoucí ovšem považovali legionářský kult i komunisté. Jim pro změnu vadily odkazy na vlasteneckou jednotku, reminiscence ke svobodné a demokratické masarykovské republice. Nešlo také opomenout, že legionáři byli vnímáni komunisty jako přísluhovači kontrarevoluce a nepřátelé pokroku, neboť při své anabázi bojovali proti rudé armádě. Proto se ani za této čtyři desetiletí dlouhé éry nekonaly žádné velké oslavy Zborova. I Den československé armády, který se za první republiky slavil na výročí zborovské bitvy, se z 2. července přesunul na 6. říjen, a místo Zborova tak mělo být připomínáno datum vytvoření Čs. jednotek

v SSSR za 2. světové války. Svátek měl být vytěsněn z historické paměti podobně, jako byla připomínka bitvy vymazána z učebnic dějepisu. Až po roce 1989 si Zborov začal opět hledat cestu do historické paměti.

František Štampera, historik

DIGITÁLNÍ RESTAUROVÁNÍ FILMU ZBOROV

Cílem digitálního restaurování *Zborova* (1938) bylo zpřístupnit film v podobě co nejvěrnější stavu, v jakém jej diváci mohli vidět a slyšet v době, kdy byl snímek premiérově uveden do československých kin na začátku roku 1939. K filmu se ve sbírkách Národního filmového archivu dochovalo kromě originálního negativu také několik duplikačních materiálů (duplikační pozitiv a kombinovaný duplikátní negativ) a dvě kopie na bezpečném materiálu: a) triacetátní kopie vyrobená kolem roku 1966 z originálního negativu, b) polyesterová kopie z roku 2003. Žádná původní kopie bohužel nalezena nebyla.

Výzkum ukázal, že všechny dochované filmové materiály jsou obsahově totožné a pochází ze stejného (a jediného) originálního negativu nebo z materiálů následujících generací – žádná alternativní verze objevena nebyla. Originální negativ je složen ze záběrů pocházejících přímo z kamerového negativu i ze záběrů vyrobených trikovou kopírkou pro prolinačky nebo pro trikové scény z duplikátního negativu. Chybí v něm však tři z jedenácti dílů zvuku: nejnovější kopie (z roku 2003) je proto vyrobena částečně z duplikátního negativu, který obsahuje celou zvukovou stopu. Kromě toho jsme zjistili, že první díl originálního negativu obrazu je v kritickém stavu: materiál je křehký a mechanicky poškozený. Žádný další materiál výrazně poškozen nebyl: porovnání všech materiálů umožnilo odhalit, že v rozmnožovacích materiálech nechybí žádné filmové okénko.

Vzhledem ke stavu prvního dílu originálního negativu obrazu a k touze zachovat fotografickou podstatu původní kopie¹ se zdrojem pro digitalizaci obrazu stal nitrátní duplikační pozitiv, vyrobený přímo z tohoto originálního negativu

¹ S každým kopírovacím stupněm vzniká ztráta ostrosti. Při této operaci se jemné zrno negativu překopíruje a pozitiv získává zcela specifickou zrnitost. Charakter filmu, který divák vidí na plátně, je tudíž oproti původnímu negativu nenávratně odlišný.

a dochovaný ve velmi dobrém chemickém a mechanickém stavu. Jelikož pochází ze stejné generace jako distribuční kopie, jeho fotografická podoba je k původní formě blíže než originální negativ, a prezentuje proto věrnější obraz filmu.

V rámci restaurování bylo tradičně provedeno retušování a barevné korekce. Retušování proběhlo velmi jemně, jelikož úplné odstranění známek opotřebení by ohrozilo integritu filmového obrazu. Ve filmu byly rovněž ponechány prvky, které vznikly při natáčení nebo laboratorním zpracování filmu, a jsou tedy dokladem dobových technologií. Stejně jako u obrazu jsme i u zvuku postupovali tak, aby retuše nezměnily technologické vlastnosti dobových systémů záznamu a reprodukce zvuku vzhledem k dnešním znalostem o používání systému Tobis-Klang.

Co se barevných korekcí týče, z důvodu neexistence původní kopie, která by sloužila jako reference pro jasové a tonální opravy, jsme používali kopie vyrobené přímo z negativu v roce 1966, ovšem pouze jako pomůcku. Nebylo proto možné postupovat jinak než podle odhadu. Zdroj pro digitalizaci byl nicméně už vyladen podle původní šablony, což barevné korekce výrazně usnadnilo.

Při digitálním restaurování *Zborova* se nevyskytly žádné zásadní komplikace, s výjimkou křehkosti a neúplnosti originálního negativu. Díky propojení kompetencí z různých oborů (dějiny filmové techniky, badání v písemných archívech, laboratorní znalosti atd.) se podoba obrazu a zvuku restaurovaného filmu co nejvíc přiblížila podobě filmu, v jaké jej viděli diváci na začátku roku 1939.

Pozn.

Jelikož byl film původně distribuován ve formátu 1.37:1, obraz musel být v rozsahu projekční okéníčky pro daný formát oříznut. V zájmu zachování monofonní povahy zvuku byl použit formát Dual Mono, který dovoluje šířit stejný zvuk oběma reproduktory.

Jeanne Pommeau, filmová restaurátorka

DOBOVÉ OHLASY

Artuš Černík, Oživlé hroby od Jezerné a Zborova. *Lidové noviny* 47, 1939, č. 11 (7. 1.), s. 1–2.

Zborov, v němž cítíte výsledek zrající proměny naší tvůrčí kinematografie, je ve všech směrech, v intimitě, ve svém slavnostním vyznání, důsledkem renesance historického filmu. Jak je prostý v obrazech z oné jednoduché rodiny Škodováka, s jejími předválečnými generačními spory, ustupujícími válce, a jak mohutný, velkorysý a v jádru lidský je v široce založených bitevních obrazech! Tato verešaginovská realita, dosud výsada hollywoodských tvůrců válečných filmů, stala se Zborovem i řečí našeho historického filmu.

A. M. Brousil, „Zborov“ ve filmu. *Venkov* 34, 1939, č. 7 (8. 1.), s. 9.

Prostý námět Medkův, spíše popisný než dramatický, postihl začátek a průběh historických událostí válečných lapidárně, ale kuse. Ukázal a vyšel z dělnického prostředí, což je správné, jenže úzké. Měl také při tom ukázat, jak ze všech vrstev se rekrutují tito hrdinové. To není nedůtklivost, ale kompoziční požadavek. Celá národní společnost tam měla být, jakmile aspirujeme na národní eposej. Aby však tematická šíře neohrozila ještě více dramatickost, mohlo se tak stát zhušťující montáží na počátku filmu (nejen později v narážkách).

Scenário Holmanovo nevyniká dramatickostí, ani výrazností detailu, ale jasnou popisností a uceleností; jen zborovská bitevní scéna je dlouhá a málo dramaticky sevřená. Zlepší ji nůžky. (Pochod vojska po bitvě neměl být tak parádní a jeho symboličnost měla být ponechána jen na konec; takto se budí u diváka dojem předčasného konce filmu a nastavovaného děje; pomoc i zde je lehká.)

Jaroslav Brož, Trochu kritiky o filmu „Zborov“. *Národní osvobození* 16, 1939, č. 8 (10. 1.), s. 6.

Pod vedením vojenského odborníka majora Prülla se podařilo režisérovi Holmanovi, který je, pokud víme, za válečné scény většinou sám odpovědný, vytvořit sice mohutný obraz válečného zmatku v přední linii bitevního pole, jeho obraz války, složený z působivých celkových pohledů na útočící řady i drastických detailů, se může směle srovnat s válečnými scénami mnohých nákladných cizích filmů, avšak právě na rozdíl od takového „Čapajeva“ nebo „My z Kronštau“ a filmů amerických byl tu hodně opomenut obraz člověka. Je to reportážní obraz války jako takové, ne války, v níž bojují lidé nám blízcí, hrdinové děje, který sledujeme.

Quido E. Kujal, Zborov. *Český filmový zpravodaj* 19, 1939, č. 1–2 (14. 1.), s. 5.

„Zborov“, právě tak jako film „Neporažená armáda“, přichází na trh značně opožděně, za zcela jiných předpokladů, a také potřeboval dodatečných změn a úprav, aby mohl plnit svůj úkol. Ale to nebylo již tak snadné jako u filmu „Neporažená armáda“, neboť neblahé dějinné události vpadly do plné práce. Nákladný film se těžko opravuje. K tomu ještě přistupuje okolnost, že „Zborov“ v poslední chvíli prodělal cenzurní škrt, aby v naší změněné situaci nenarazil.

Po tragických událostech, které se na naši drahou vlast přivalily jako povodeň, je třeba najít novou sílu k práci a k novému životu. Veliká oběť zborovských hrdinů může nám být zářícím příkladem a proto vítáme tento film, i když mnohé drahocenné výsledky Zborova se rozpadly v niveč. Dnes, kdy jsme spojeni a připraveni k nástupu do nového a obrodného života, splní film jistě své poslání, neb i když ztrácí – přichází včas!

Bedřich Rádl, Zborov. *Kinorevue* 5, 1939, č. 22 (18. 1.), s. 438.

Režisér J. A. Holman napsal si pro film scenario, které se dovedlo vyvarovat všech prázdných a nadutých slov, zato však tím více zaujímá svou svědomitou vypracovaností, svým vtípem, svým vystupňováním až k otřásajícím výjevům velké bitvy, svým odůvodněním, pravdivostí svých postav i svou tendencí, s kterou promlouvá k dnešním našim lidem. Stejně šťastnou je inscenace, která je společným dílem inženýrů Holmana a Slavička a která při vši střizlivé věcnosti zaujímá svým důvtípem v interiérech a svou velkorysostí v exteriérech.

MEDAILONY TVŮRČŮ

J. A. Holman

Jan (Josef) Alfred Holman (17. 4. 1901 – 20. 4. 1980) byl český filmový režisér, producent a scenárista. Po maturitě vystudoval pražské ČVUT, získal technické vzdělání a titul Ing. Ve 20. letech pracoval jako novinář, pomáhal taktéž založit Československý rozhlas (tehdy Radiojournal) a byl v něm krátce hlasatelem.

Do filmového světa se zapojil ve 30. letech, kdy natáčel reklamní a dokumentární snímky. Z jeho reklam vyniká především hraný němý film *Rajská nar-kosa* (1932) s Elou Šárkovou, který propagoval nemocnici Sanopz, konkrétně zde využívaný přístroj značky McKesson od firmy Jan Angelo. Z dokumentů lze zmínit například českou verzi filmu sestaveného z archivních záběrů z první světové války s názvem *Neznámý voják mluví* (1934) nebo stříhový snímek na téma cesty ke svobodě a samostatnosti *Revoluce krve a ducha* (1936).

Na hraném filmu se poprvé podílel v roce 1936, kdy pracoval jako asistent režiséra Nicolase Farkase při natáčení francouzské a německé verze válečného snímku *Port Arthur* v barrandovských ateliérech. O rok později už spolu s Hugo Haasem režíroval komedii *Děvčata, nedejte se!* (1937), k níž rovněž napsal námět. Jeho nejslavnějším dílem je válečný vlastenecký velkofilm *Zborov* (1938), který podle svého scénáře spolurežíroval s Jiřím Slavičkem.

Jeho samostatná režijní tvorba spadá plně do období německé okupace, kdy se uvedl jako řemeslně zručný a cizími vzory poučený režisér melodramat, psychologických snímků a komorních společenských dram. Natočil například milostné drama *Minulost Jany Kosinové* (1940) nebo kontroverzní budovatelské drama *Velká přehrada* (1942). Ke konci války začal Holman připravovat film *13. revíř* (1945) s Lídou Baarovou, ovšem po odhalení ilegální skupiny, ve které se angažoval, uprchl přes frontu na již osvobozené Slovensko.

Při návratu do Prahy doprovázel prezidenta Edvarda Beneše a cestou natočil první část dokumentu *Vlast vítá* (1945, druhou režíroval Otakar Vávra). Poté zanechal filmové dráhy a pracoval jako přednosta hospodářského odboru Ministerstva zahraničí (1945–1948) a roku 1952 s Milošem Havlem emigroval do

západního Německa. Usadil se v Mnichově, kde pracoval jako režisér a redaktor rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Později ještě natočil několik snímků pro německou a rakouskou filmovou a televizní distribuci, věnoval se rovněž exilovým politickým aktivitám.

Jiří Slaviček

Jiří Slaviček (31. července 1901 – 18. srpna 1957) byl český filmový střiháč, scenárista a režisér, syn malíře Antonína Slavička a bratr malíře Jana Slavička. Vystudoval strojní inženýrství na pražském ČVUT, nakonec se však přiklonil k filmovému umění. Roku 1929 vyrazil na studijní cestu do Hollywoodu, kde se seznámil s filmovou technikou a propracoval se až na post střiháče. Díky pobytu měl také exkluzivní příležitost psát články o americkém filmu do českých novin a časopisů.

V roce 1930 se vrátil zpět do Československa, střiháčské dovednosti využil i ve prospěch českého filmu a stal se střiháčem barrandovských ateliérů – podílel se například na filmech *Marijka nevěrnice* (Vladislav Vančura, 1934) nebo *Golem* (Julien Duvivier, 1936). Postupně se propracoval i k filmové režii, většina jeho snímků však bývá považována za dobový průměr. Ve spolupráci s Čeněkem Šléglem režíroval komedie *Jarčin profesor* a *Armádní dvojčata* (oba 1937), kýženého ohlasu nicméně dosáhl spolurežii filmu *Zborov* (1938).

Za německé okupace byla Slavičkovi částečně znemožněna tvůrčí činnost, natáčení filmů se nicméně nevzdal. Například v roce 1941 vytvořil komedii *Pantáta Bezoušek* podle románu K. V. Raise, která měla za cíl pozvednout národní sebevědomí během nacistického útlaku. Na sklonku protektorátní éry ještě režíroval se začínajícím režisérem Václavem Krškou poetickou komedii *Kluci na řece* (1944).

Po roce 1945 Slaviček natočil ještě několik filmů, například mysteriózní horor *Podobizna* (1947) podle povídky N. V. Gogola nebo konspirační, komunistickému režimu poplatný film *Konec strašidel* (1952, ve spolupráci s Janem Matějovským). Mimo filmovou tvorbu se věnoval zejména organizační a pedagogické činnosti: v listopadu 1945 se stal ředitelem státních ateliérů a laboratoří a ke konci života byl činným na Vyšší filmové škole v Čimelicích.

Rudolf Medek

Rudolf Medek (8. ledna 1890 – 22. srpna 1940) byl český spisovatel, legionář z první světové války a také filmový scenárista. Absolvoval učitelský ústav v Hradci Králové a v letech 1909–1914 vyučoval na školách v okrese.

Do jeho osudu výrazně zasáhla válka: v roce 1914 byl povolán do rakousko-uherské armády a po splnění důstojnického kurzu byl nasazen na ruské frontě. Již o rok později ovšem přešel k nepřátelskému Rusku, v roce 1916 potom vstoupil do řad československých legionářů v Kyjevě. Jako člen 1. čs. střeleckého pluku Mistra Jana Husi bojoval i v památné bitvě u Zborova, po ní doprovděl v Rusku T. G. Masaryka a v letech 1917–1918 byl redaktorem časopisu

Československý voják. S legiemi se zúčastnil cesty Sibiří a v roce 1919 byl členem delegace s vojensko-politickým posláním do USA a Francie. Po válce byl ředitelem Památníku odboje, později Památníku národního osvobození, v roce 1931 získal hodnost brigádního generála.

Legionářská činnost ovlivnila také jeho lyrickou a prozaickou tvorbu. Svým zkušenostem z fronty zasvětil například románovou pentalogii *Anabase* (1921–1927) nebo básnickou sbírku *Lví srdce* (1919), jejíž součástí je i básnická skladba *Zborov*, vyznačující se pro autora typickým vlasteneckým patosem. Angažoval se i v kinematografii: podílel se mimo jiné na legionářském filmu *Za československý stát* (Vladimír Studecký, 1928) k desátému výročí vzniku republiky. Známa je rovněž jeho divadelní hra *Plukovník Švec* (1928) o vojákovi, který v zájmu zachování morálky družstva spáchá sebevraždu – podle tohoto dramatu vznikl o rok později i film v režii Svatopluka Innemanna.

Ve spolupráci s režisérem J. A. Holmanem vytvořil českou verzi střihového dokumentu z první světové války *Neznámý voják mluví* (1934) a později zejména snímek *Zborov* (1938). Během příprav se však dostal do sporu se společností Nationalfilm, které vyčítal nekompetentní zásahy do své práce i upřednostňování komerčních faktorů na úkor vážnosti tématu. I kvůli tomuto konfliktu byl film nako-

nec promítán až v lednu 1939, tedy více než rok po dvacátém výročí bitvy. V dobách mnichovské krize se Medek odvážně postavil za obranu republiky, nicméně po rozbití Československa v roce 1939 se z veřejného života nuceně stáhl. Zemřel hned v létě následujícího roku, přičemž v předvečer jeho smrti byly jeho knihy vyřazeny z národních knihoven.

ZBOROV (DVD 1)

Československo • 1938 • 112 min • 35 mm • čb (b/w) • 1.37:1

• zvukový • **premiéra** 6. 1. 1939

režie J. A. Holman, Jiří Slaviček • **námět** Rudolf Medek • **scénář** J. A. Holman •
kamera Josef Střecha • **architekt** Jan Zázvorka • **výprava** V. Kliment • **hudba**
Otakar Jeremiáš • **zvuk** Vilém Taraba • **odborný poradce** Emanuel Prüll • **výroba**
Nationalfilm • **distribuce** Nationalfilm • **ateliéry** AB Barrandov

hrají

- František Smolík (dílovedoucí Škodových závodů Kalina)
- Marie Ptáková (Anna, Kalinova žena)
- Ladislav Boháč (nadporučík Pavel Kalina, starší syn Kalinových)
- Vladimír Šmeral (Jeník, mladší syn Kalinových)
- Jarmila Beránková (Hanička Langrová, Jeníkova nevěsta)
- Václav Trégl (ptáčník Karel Ledvína)
- Jiří Plachý (šikovatel Rabas, původně železničář)
- František Vnouček (dobrovolník Miloš, Rabasův syn)
- Vítězslav Boček (jednorozčák Zamrazil, původně divadelní herec)
- Karel Dymák (ruský hoch Kolja Semjaško, zvaný Mikulka)
- L. H. Struna (Karpíšek, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- František Kreuzmann (Halama, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- Gabriel Hart (profesor Kodeš, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- Alois Peterka (Hořica, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- Stanislav Neumann (Kopecký, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- R. A. Strejka (Zámečník, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- Vladimír Řepa (Kolenatý, rakouský voják, později čs. dobrovolník)
- Jaroslav Marvan (plukovní lékař)
- Nataša Gollová (ošetřovatelka)
- Karel Hradilák (náborník České družiny Fišer)
- Andrej Bagar (náborník České družiny Veselý)
- Bedřich Veverka (nadporučík Hausmacher)
- Jiří Vondrovič (dobrovolník)
- V. Ruban (dobrovolník)
- Franz Richter (kapitán Knoteck)
- J. Volker (kapitán Scheibe)
- N. Nikolskij (plukovník Trojanov)
- Bedřich Frank (dělník Hašek)
- Bolek Prchal (dělník Homola)
- Karel Kolár (dělník Vojtek)
- Rudolf Hrušínský st. (dělník Randák)
- Karel Šanda (vojín Šindelář)
- Ferenc Futurista (kočí)

- Jan W. Speerger (rakouský četník)
- Josef Vošalík (divadelní garderobiér Hruška)
- Ladislav Janeček (poručík Voženílek, dobrovolník České družiny)
- Jaroslav Sadílek (dobrovolník České družiny)
- Emil Dlesk (dobrovolník České družiny)
- Adolf Horálek (dobrovolník České družiny)
- Josef Prídavok (poddůstojník-dobrovolník)
- Vladimír Štros (ruská spojka)
- Václav Menger (ruský poddůstojník)
- Antonín Zib (inženýr v provozní kanceláři Škodovky)
- Václav Mičkovský (ředitel Škodovky Skřivan)
- Svatopluk Beneš (sborista Plzeňského divadla)
- Rudolf Hrušínský (sborista Plzeňského divadla)
- Vilém Pruner (rakouský důstojník)
- Josef Kraus (rakouský voják)
- Frank Rose-Růžička (rakouský voják)
- Achmed Bekuh (ruský mužik-zajatec)
- Karel Veverka (člen polního soudu)
- Josef Kotalík (člen polního soudu)
- František Lašek (člen polního soudu)
- Antonín Frič (polní kurát)
- Fráňa Vajner (hostinský)
- Josef Příhoda (listonoš)
- Milena Velíšková (švadlena)

Ve Škodových závodech, kde se v roce 1914 horečně zbrojí, pracuje dílovedoucí Kalina, otec mladíků Pavla a Jana. Pavel je přívržencem monarchie, Jan naopak hájí myšlenku národní samostatnosti. Těsně před mobilizací uteče Jan do Ruska, kde se přidá ke skupině dobrovolníků-legionářů „Česká družina“, bojujících proti rakousko-uherské monarchii, zatímco Pavel narukuje do rakouské armády. Bratři se znovu setkávají až v červenci 1917 v bitvě u ukrajinského Zborova, v níž českoslovenští legionáři, do té doby roztroušení po východní frontě, poprvé bojovali jako armádní jednotka a zvítězili. Celovečerní film *Zborov* vyniká nejen líčením individuálních osudů vojáků, ale také rekonstrukcí válečných bojů, která obtočí i před dnešním divákem.

BONUSY (DVD 2)

Sekce I: Legionáři

Počátek čsl. odboje na Rusi

Československo • 1921 • 12 min • 35 mm • čb • 1.33:1 • němý

Stříhový dokument obsahuje autentické, za nejtěžších klimatických i technických podmínek pořízené záběry československých legií za první světové války v tehdejším Rusku. Úvodní záběry dokumentují přísahu České družiny v Kyjevě, která proběhla v den sv. Václava (28. září) v roce 1914 za přítomnosti pravoslavných kněží. Dále vidíme odjezd vojáků na frontu 9. října 1914 a jejich cvičné aktivity. Záběry z roku 1916 pak zaznamenávají rozšíření České družiny a přejmenování na 1. čs. střelecký pluk Mistra Jana Husi.

Pozn.

Tento krátký film byl první částí dvacetidílného Cyklu filmů čsl. legií, který se v úplnosti pravděpodobně nedochoval. Archivovaná kopie filmu je o 30 m kratší, než uvádí dobová dokumentace – předpokládáme, že chybí asi 60–80 sekund v závěru. V čase 04:05 obsahuje mezititulek s chybným datem odjezdu České družiny na frontu (místo 1924 má být 1914). Tyto chyby jsme se v zájmu zachování historické autenticity rozhodli neopravovat.

Kolem světa s československými legionáři

Československo • 1920 • 19 min (neúplný) • 35 mm • čb
• 1.33:1 • němý • anglické mezititulky

sestavil Bohumil Klír • **kamera** Foto-Kino Odbočka československých vojsk na Sibiři • **výroba** Bratři Deglové s.r.o.

Dokumentární film o československých jednotkách za první světové války ukazuje vlakové transporty vojáků z Kyjeva přes Sibiř až do Vladivostoku, jakož i následnou cestu domů a přivítání ve vlasti.

Pozn.

Tento materiál obsahuje z cyklu *Kolem světa s československými legionáři* pouze druhý díl (Z Kyjeva do Vladivostoku) a neúplný díl třetí (Z Vladivostoku do Prahy). Zbytek se podle známých informací nedochoval.

Spojenecké jednotky v Rusku

nesestavený materiál • ca. 1921 • 21 min • 35 mm • čb
• 1.33:1 • němý • anglické mezititulky

Snímek zachycuje přítomnost československých legionářů i dalších dohodových vojsk na východě Ruska, zejména ve vladivostockém přístavu, kde vojáci v posledních letech války vyčkávali na převoz do vlasti. Záběry československých, britských, amerických či japonských bojovníků doprovázejí impresionisticky laděné obrazy z prostředí ruského přístavu. Vedle těchto scén materiál zahrnuje záběry vlaků s uprchlíky a válečnými zajatci v Mandžusku či na Sibiři.

Pozn.

Jedná se o nesestavený soubor záběrů, jejichž původ se nepodařilo identifikovat (pocházejí od kameramanů z různých zemí). V materiálu nalezneme dva typy mezititulků, z čehož vyplývá, že snímek byl pravděpodobně sestaven ze dvou zdrojů. Název *Spojenecké jednotky v Rusku* je umělý a vznikl pro potřeby vydání filmu na DVD.

Československé vojsko ve Francii

Československo • 1931 • 17 min • 35 mm • čb • 1.33:1 • němý

Dokument mapuje působení československých legií na francouzských bojištích v pozdních etapách první světové války. Kromě okamžiků z fronty ukazují záběry také vyznamenávání československých vojinů Raymondem Poincarém či návštěvu T. G. Masaryka v obci Darney, při níž Francie uznala československý boj za samostatnost.

Vedle těchto materiálů spjatých s působením československých legionářů za první světové války má NFA k dispozici tři dochované díly (1., 3., 6.) stříhového dokumentu *Českoslovenští dobrovolníci ve světové válce 1914–1918* (1934). Tento sestřih záběrů z francouzské, ruské a italské fronty a jiných událostí spojených s československými válečnými aktivitami jsme se zde rozhodli neuvést, jednak kvůli místy velmi špatné obrazové kvalitě, jednak kvůli opakování záběrů již uvedených ve výše zmíněných snímcích. Film je nicméně možné zhlédnout na Vimeo kanálu NFA a také na portálu European Film Gateway.

Sekce II: Ozvěny Zborova

Národní pout' ke Zborovu

nesestavený materiál • Československo • 1927 • 3 min • 35 mm
• čb • 1.33:1 • němý

Záběry vyobrazují shromáždění vojáků a civilistů k uctění desetiletého výročí zborovské bitvy. Účastníci pouti se setkali u Zborovské mohyly, hřbitova padlých legionářů u blízké, tehdy již polské vesnice Cecová. Ke slavnostní příležitosti zpívá pěvecký sbor Slavia, projevy přednášejí československý generál Jan Srový či polský generál Daniel Konarzewski, z davu hovoří poslanec Adolf Prokůpek. Následuje přehlídka letadel a kladení věnců na vojenské hroby.

Bitva u Zborova ve filmu *Za československý stát*

Československo • 1928 • 83 min (vybraná scéna: 9 min) • 35 mm
• čb • 1.33:1 • němý • **premiéra** 26. 10. 1928

režie Vladimír Studecký • **scénář** Rudolf Medek, Vladimír Studecký • **námět** Rudolf Medek • **kamera** Vojtěch Vyšín • **výroba** Ministerstvo národní obrany • **distribuce** Elekta

Hraný film *Za československý stát* byl natočen k příležitosti 10. výročí vzniku Československé republiky. Osu tvoří jednoduchý příběh tří přátel z legií, který doplňují dokumentární záběry spojené s československými dobrovolníky ve válce. Snímek obsahuje vůbec první pokus o filmové zobrazení zborovské bitvy. Z více než dvacetiminutové sekvence prezentujeme krátký, avšak výmluvný úsek.

Pozn.

Snímek lze v úplné podobě zhlédnout na portálu European Film Gateway.

Prolog k filmu *Neznámý vojin mluví*

Československo • 1934 • 62 min (prolog: 3 min) • 35 mm
• čb • 1.37:1 • zvukový

vytvořili Rudolf Medek, J. A. Holman • **návrh československé úpravy** Rudolf Medek, Vladimír Chalupa, Rudolf Průša • **text komentáře** Rudolf Medek • **výroba** Nationalfilm

Na tomto stříhovém dokumentu, který je sestaven z dokumentárních záběrů z první světové války, poprvé spolupracovali pozdější tvůrci *Zborova* – režisér J. A. Holman a spisovatel Rudolf Medek. Jedná se o československou úpravu amerického filmu *Forgotten Men* (1933), jenž byl distribuován v několika státech v různých jazykových i obsahových mutacích. Medkova a Holmanova úprava je obohacena o záběry z československého válečného odboje a také o krátký úvod. Prolog zahrnuje četbu slov T. G. Masaryka z *Pamětní knihy I. střeleckého pluku Jana Husí* a dále projev neznámého legionáře, jenž zdůrazňuje kontinuitu legionářského úsilí v národní tradici a význam válečných obětí.

Pozn.

V dochované kopii byly druhý a třetí úvodní titulky technickým opotřebením nebo nedopatřením zkráceny. Druhý titulek informuje, že „film byl sestaven z dokumentárních snímků získaných z tajných válečných archivů“. Třetí mezititulky uvádí jména autorů návrhu československé úpravy dokumentu: Rudolf Medek, V. Chalupa a R. Průša.

20. výročí bitvy u Zborova na Strahovském stadionu v Praze

Československo • 1937 • 2 min • 35 mm • čb • 1.37:1 (negativ 1.19:1)
• zvukový • **zdroj** Fox Movietone News 28/1937

Zpravodajský šot z oslav 20. výročí bitvy u Zborova, v rámci nichž proběhla velkolepá vojenská přehlídka na Strahovském stadionu v Praze. Ministr národní obrany František Machník dekoruje dělostřelecký pluk a ve svém projevu vyzdvihuje přínos této jednotky. Následuje defilování vojáků za nadšených ovací publika.

Zborovské oslavy po skončení druhé světové války

Československo • 1945 • 2 min • 35 mm • čb • 1.37:1 (negativ 1.19:1)
• zvukový • **zdroj** Týden ve filmu 6/1945

V bezprostředně poválečném šotu si budějovický pluk připomíná výročí bitvy u Zborova. Vojáci se symbolicky sešikují pod zborovský prapor, který byl během války zakopán. Součástí oslav byl rovněž překážkový běh v krajině, jehož sestřih sledujeme vzápětí.

Slavné dny v Praze

Československo • 1947 • 3 min • 35 mm • čb • 1.37:1 • zvukový
• **zdroj** Československé filmové noviny 28/1947

Šot zaznamenává nejprve oslavy 30. výročí zborovské bitvy, které vyvrcholily mohutnou vojenskou přehlídkou na Strahově. Prezident Edvard Beneš uděluje medaile legionářských plukům ze Zborova, jakož i národním „osvoboditelům“ T. G. Masarykovi a Milanu Rastislavu Štefánikovi (in memoriam). Slavnostní událost završuje společný průvod legionářů obou světových válek s vojáky mladší generace. Ve druhé části vidíme pochod československých i zahraničních vojáků Prahou, jenž vyústil na Václavské náměstí. Na náměstí přijíždí Beneš a přednáší projev, ve kterém vyzdvihuje humanitní odkaz Masaryka.

Sekce III: Obrana republiky

Pták, který koná vojenskou službu

Československo • 1937 • 16 min • 35 mm • čb • 1.19:1 • zvukový

režie a scénář Jan Svoboda • **kamera** Josef Bulánek • **zvuk** Jaroslav Čechura (Filmové ateliéry Foja) • **odborný poradce** Josef Brada • **výroba** Josef Koza

Výkladový dokument přibližuje neocenitelnou roli poštovních holubů v armádě a jejich přínos k obraně vlasti. Kromě detailního popisu aktivit vojenských opeřenců film ukazuje také záběry z první světové války, například z bitvy u Verdunu.

Československá armáda

Československo • 1937 • 9 min • 35 mm • čb • 1.19:1
• zvukový • česko-německé mezititulky

režie, námět a scénář Jiří Jeníček • **kamera** Zdeněk Hofbauer, Vladimír Novotný • **střih** Jiří Lehovec • **hudba** E. F. Burian • **zvuk** Josef Zora, František Šindelář (ateliéry AB Barrandov) • **technický poradce** Josef Plachý • **výroba** Ministerstvo národní obrany, Filmová skupina Vojenského, technického a leteckého ústavu v Praze

Československá armáda je propagandistický dokumentární film, který měl demonstrovat sílu vojska v Československu a ochotu bránit demokratický stát. Snímek kombinuje doslovné, graficky výrazné mezititulky s evokativními momentkami z bitevního pole a monumentální symfonickou hudbou. Na tomto zakázkovém armádním díle se podíleli i významní doboví avantgardní umělci, vedle fotografa a filmaře Jiřího Jeníčka z VTLÚ také Jiří Lehovec či E. F. Burian.

Pozn.

Film je v některých případech uváděn také pod názvem *Naše armáda*.

Vojáci v horách

Československo • 1938 • 11 min • 35 mm • čb • 1.19:1 • zvukový

režie, námět a scénář Jiří Jeníček • **kamera** Vladimír Novotný • **střih** Jiří Lehovec • **hudba** Jiří Srnka • **zvuk** Vilém Taraba (ateliéry AB Barrandov) • **výroba** Ministerstvo národní obrany, Filmová skupina Vojenského, technického a leteckého ústavu v Praze

Další armádní snímek Jiřího Jeníčka se místo bojových scén zaměřuje na poetické zobrazení vojenského výcviku. V působivých horských lokacích vojáci běhají na lyžích či opékají buřty, ale musejí také prokázat kolektivního ducha při záchraně kolegy z laviny. Ve filmu opět hrají důležitou roli ornamentální mezititulky a klasický hudební doprovod, tentokrát od Jiřího Srnky.

Pozn.

Film byl v roce 1947 doplněn publikací fotosek k filmu.

Naše země

Československo • 1938 • 19 min • 35 mm • čb • 1.37:1 • zvukový

režie, námět a scénář Jiří Weiss • **kamera** Václav Hanuš • **střih** Jan Kohout • **hudba** Jan Seidel • **zvuk** Vilém Taraba (ateliéry AB Barrandov) • **vypravěči** Ladislav Boháč, Karel Beníško, Marie Burešová • **text komentáře** Jiří Valja • **výroba** AB

Lyrický dokument vytvořený ke dvacátému výročí vzniku Československa implicitně vyzývá k obraně vlasti v těžkých časech, jak skrze evokativní obrazy, tak skrze expresivní, zčásti veršované komentáře. Snímek natáčený ve zlomové éře léta a podzimu 1938 musel být vzhledem k mnichovským událostem za pochodu předěláván, kvůli čemuž vypadla z centra dění československá armáda. Budovatelský patos filmu přesto narušují temné podtóny, jež signalizují válečnou hrozbu.

Pozn.

Filmy *Vojáci v horách* a *Naše země* byly uvedeny při opožděné pomnichovské premiéře vlasteneckého velkofilmu *Neporažená armáda* (Jan Bor, 1938), jenž se *Zborovem* souzněl jak formou a námětem, tak i problematickým osudem.

24

Editor DVD Jiří Anger

Produkce Martina Nalevanková

Textová příloha Jiří Anger, Alena Šlingerová, František Štampera, Jeanne Pommeau

Korektury Martin Šrajer

Překlad textů Kevin Johnson

Titulky Port Lingua

Bonusové materiály Jiří Anger, Adéla Kudlová, Jonáš Svatoš

Poděkování Michal Bregant, David Černý, Kateřina Fojtová, Tereza Frodllová, Tomáš Lachman, Jaroslav Lopour, Martin Lukeš, Jiří Novotný, Matěj Strnad, Jiří Šimůnek, Josef Špelda

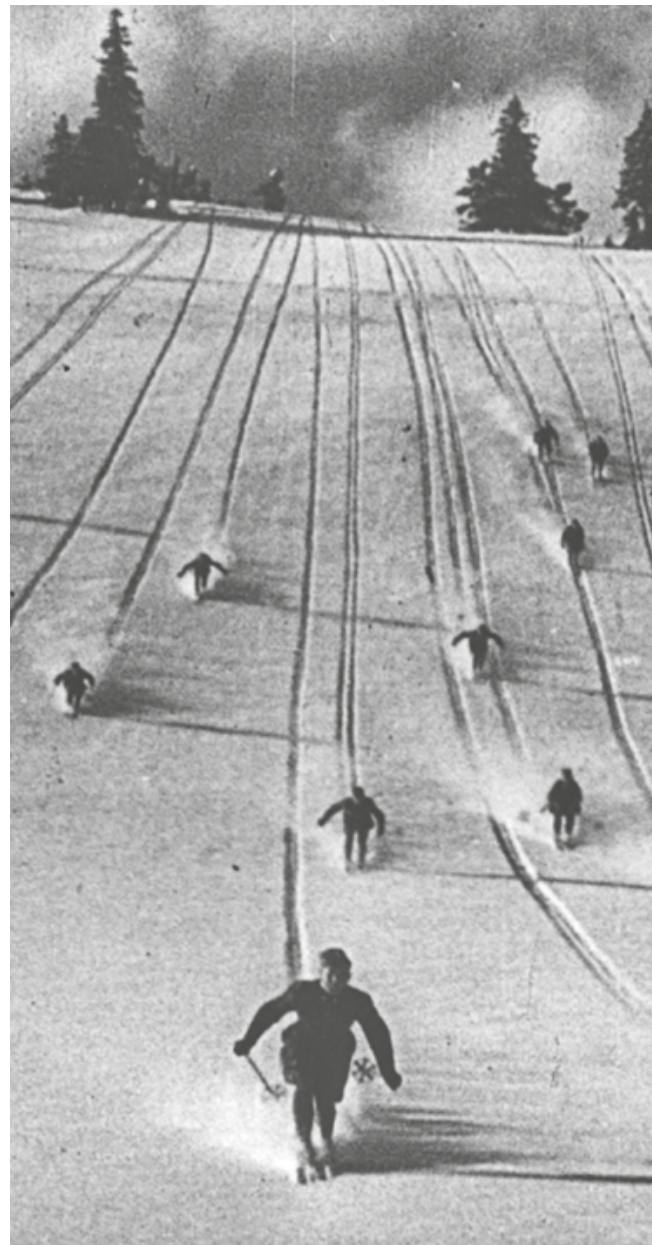
Vydavateli tohoto DVD disku se přes veškeré úsilí a provedení odpovídajícího důsledného vyhledávání nepodařilo zjistit aktuálního vykonavatele majetkových autor-
ských práv, resp. dalších práv k předmětům ochrany užitým v rámci následujícího
díla umístěného na DVD: *Plakát Zborov*. Vydavatel si z tohoto důvodu dovoluje pří-
padné vykonavatele těchto práv zdvořile požádat, aby se za účelem dodatečného vy-
pořádání přihlásili na adrese: Národní filmový archiv, Malešická 12, 130 00, Praha 3.
Děkujeme za pochopení.



1918
100
2018



MINISTERSTVO
KULTURY



Czech and Slovak children,
sons of the nation,
rejuvenated by heroic blood,
all of you who were dealt
a harsh fate
bear the name Czech and Slovak,
you the undying and eternally living,
boughs of the rejuvenated tree,
hear my song!
Do not forget!
And remain alive
forever in the holy fire
of fervent and heroic hearts,
that once beat and grew cold
for you and for your children
with immeasurable love
and sacrifice
at Zborov!

Rudolf Medek

THE REALISATION OF THE FILM *ZBOROV*, OR THE DIFFICULT PATH TO A FILM EPIC

The film *Zborov* (1938) arrived to cinemas in January 1939, about a year and a half later than initially planned. This delay had a fundamental impact on its ultimate form and its place in the history of Czech cinema. With the help of archival materials and contemporary press sources, it is possible to reconstruct the complicated path that led to the realisation of this picture, which bears the lofty subtitle *Filmová epopej z boje za svobodu národa* (A Film Epic about the Struggle for the Freedom of the Nation).

There had been documentary and fictional films devoted to the Czechoslovak legions since the founding of the Republic in 1918, often made in collaboration with legionnaires themselves, such as Josef Kopta, František Langer, and Rudolf Medek.¹ In addition to clear tendencies toward historical traditionalism and the mythologisation of the Czechoslovak legions, another thematic thread increasingly emerged over time, which evoked the contemporary self-consciousness of the nation and its military preparedness. *Zborov*, which was based on a story by writer Rudolf Medek – who was also director of the National Liberation Monument and a direct participant in the Battle of Zborov – and completed during a time when the threat from Hitler's Nazism was on the rise, thus appears to be a synthesis of these two tendencies.

At the end of the 1920s and start of the '30s Medek met radio journalist and budding filmmaker J. A. Holman. They collaborated on the Czech version of the American documentary *Forgotten Men* (1933, Czech version 1934). This film, which was compiled from archival war footage, was distributed in several countries in regional versions that differed with regard to language and content. Medek and Holman supplemented their treatment with shots of the Czechoslovak resistance during the war and retitled it *Neznámý voják mluví* (An Unknown Soldier Speaks) with the subtitle *Bojem k svobodě* (Fighting for Freedom). Soon after, Holman made another documentary film about the path to freedom and independence called *Revoluce krve a ducha* (Revolution of Blood and Spirit, 1936). During this time, he also gained experience shooting a fictional war film when he served as assistant director of the international co-production about the Russian-Japanese War called *Port Arthur* (Nicolas Farkas, 1936).

Holman began working with Medek on the story idea for *Zborov* in the autumn of 1936 to help prepare it for submission to the Prague production

¹ See, for example: Tomáš Lachman, "Legionářská tematika v hraném filmu první republiky aneb Od Československého Ježíška ke Zborovu". In: Petr Kopál (ed.), *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2004, pp. 209–218.

company Nationalfilm.² Soon after this Nationalfilm was fashioning its public image around this “epic national film”. Martin Frič was engaged as director and the premiere was set for July 1937, the 20th anniversary of the battle.³ The Film Advisory Board (Filmový poradní sbor, FPS) at the Ministry of Industry, Trade, and Business (Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností) was responsible for approving the film for production; for this process, they had also requested a decision from the Ministry of National Defense (Ministerstvo národní obrany, MNO). At the time, there was another story idea on this topic in the works, written by sculptor, author, and veteran of the Battle of Zborov, Metoděj Pleský for P. D. C. (Producers Distributing Company), which was oriented primarily on the distribution of American films in Czechoslovakia. In contrast to the complex portrait of society during World War I in Medek and Holman’s treatment, Pleský dealt primarily with events on the battlefield.

In their decision from February 1, 1937, the Ministry of National Defense resolutely opposed the production of two films on the same subject and recommended a consolidation of forces. From the two story ideas they received, the Ministry inclined toward Medek’s, and consequently P. D. C. stopped the work on its project.⁴ The Film Advisory Board requested that Nationalfilm develop the story idea into a screenplay, however, since responsibility for directing the film had passed from Frič to the duo J. A. Holman and Jan Svíták at this time, further work on the project was put on ice until the summer. The premiere was re-scheduled for October 28, 1937, but in the end even this date could not be met due to the number of serious points for script revision stipulated by the Film Advisory Board in their meeting on August 12.⁵

The Film Advisory Board approved the revised script in September, yet at the same time Nationalfilm had announced a postponement of filming. With the start of autumn, conditions were no longer suitable for preparing and shooting outdoor location scenes. Further obstacles were the facts that many actors also had engagements in the theatre and that the standing military service members were being replaced with new recruits, so it had become more difficult to compose a cast of military extras.⁶ In addition, there was an ongoing controversy between Rudolf Medek and Nationalfilm behind the scenes: the writer blamed the company for

unnecessary delays in production, due to what he saw as the leadership’s incompetent interference into his work as well as its favouring of commercial productions over serious topics.⁷

The dispute, which remained at the level of non-public correspondence, came to a resolution in January 1938, thereby bringing the film closer to realisation. In April and May preparations were made to the terrain at the Milovice military area, which had been selected for the scenes reconstructing the battle. Jiří Slaviček replaced Svíták in the role of co-director and remained in this collaborative function with J. A. Holman until the film was finished. The two directors had a lot in common: in addition to being born in the same year (1901), they both had a technical education and had begun their film careers working under more experienced filmmakers, both domestically and abroad – Slaviček had also spent some time working in Hollywood.

As work on *Zborov* progressed, the press became increasingly interested in the details of the film’s ideological and technical aspects. Expectations of a magnificent yet also historically accurate spectacle were reinforced by public statements from professional advisers for the film, such as military officer, employee of the National Liberation Monument institute, and well-known painter and graphic artist Emanuel Prüll, who authored the systematically written article “The Tasks of a Military Adviser to *Zborov*”, published on May 27, 1938 in *Filmový kurýř* (Film Courier). According to this text, Prüll served as mediator between the filmmakers and representatives of the army, and he himself participated in the thorough preparation of specific scenes, for example by collecting archival documentation, creating a list of necessary materials, building a model of the battlefield, or simply offering his personal insight as a former legionnaire.⁸

Shooting itself began on June 13, 1938. The sets for almost all the interiors – apartments in Pilsen, the Peklo pub, a military hospital, and trench dugouts – were constructed in a Barrandov studio and the area behind the film studio was modified to create the sets for trench scenes.⁹ In the second half of July, though, unfortunate weather caused the shooting of trench scenes to be suspended, and the crew instead travelled to Carpathian Ruthenia to get authentic shots of the

2 Rudolf Medek, Zborov. (Poznámky o hře.). *Národní politika* 57, 1939, no. 15 (15. 1.), p. 3.

3 [Oznamujeme svou další českou produkci!]. *Filmový kurýř* 10, 1936, no. 48 (27. 11.), p. 3.

4 Posudek na film *Zborov*. VÚA, f. MNO – hl. štáb, odd. branné výchovy, c. 203, sign. 18 5/2 2. Quoted in: Tomáš Lachman, *Česká kinematografie proti fašismu 1933–1939*. Magisterská diplomová práce. Praha: FF UK 2000.

5 See: T. Lachman, *Česká kinematografie proti fašismu 1933–1939*.

6 Oznámení odkladu výroby filmu z 13. 9. 1937. OPA NFA, f. Nationalfilm s. r. o., c. 8.

7 Dopis Rudolfa Medka společnosti Nationalfilm z 10. 11. 1937. VHÚ, Pozůstalost Rudolfa Medka, korespondence odeslaná. Reprinted in the journal *Iluminace*: Příprava filmu Zborov v dokumentech. *Iluminace* 7, 1995, no. 2, pp. 142–146.

8 Emanuel Prüll, Úkoly vojenského poradce „Zborova“. *Filmový kurýř* 12, 1938, no. 21 (27. 5.), p. 4.

9 fn., U Zborova hřměla děla... *Filmový kurýř* 12, 1938, no. 51 (23. 12.), p. 5.

Ukrainian landscape for the sequence of volunteers departing for battle at Zborov.¹⁰ As reports on the first days of films began to appear in the press, a new date for the film's premiere was also announced: October 28, 1938, the 20th anniversary of the founding of the Republic.

The battle scene could finally be staged in August 1938. Trenches had already been constructed in Milovice and artificial mud fields were created with the help of electric cables. On August 20, the field in Milovice began to awaken at about 3 o'clock in the morning: first the assistant staff entered, then the technicians, the pyrotechnicians, and finally a whole mass of extras composed of several units of the Czechoslovak army. General rehearsals continued throughout the morning and in the afternoon the scene was filmed by four 35mm film cameras and one lighter 16mm film camera that was also used to capture sound. This lighter camera was a Czechoslovak product, named Sonoreta 16, which had just been released on the market as a technical innovation for recording images with direct sound even in difficult conditions.

The successful realisation of the crucial scene proved to be only a partial victory. After overcoming all the internal obstacles of the filming process, the signing of the Munich Agreement on September 30, 1938 created a major impediment to the film. The Republic that had been given its blessing and encouragement by *Zborov* ceased to exist in its original form and the premiere on the 20th anniversary of its founding did not materialise.

After final modifications to the film were carried out in response to the new conditions following the Munich Agreement, a censorship permit was issued on December 29, 1938 for the screening of *Zborov* in Czechoslovakia.¹¹ After the film had a special pre-premiere, its festive premiere screening took place on January 5, 1939 in the cinema Blesk (the name of the cinema in the Fénix palace on Wenceslas Square at the time) under the auspices of the Minister of National Defence Jan Syrový. The film then began its run in cinemas on January 6 and received fairly high praise in both the national and regional press and in film magazines. Although there were a few exceptions and reserved assessments, reviews of the film were generally positive and accentuated the importance of *Zborov* in the context of recent dramatic developments: "The events that stormed over us in the autumn of last year leave a lingering sense of anxiety and hopelessness in our souls, and it is certainly necessary to look at the greatness and the sacrifice of those who were willing to lay down their lives so enthusiastically, almost superhumanly, for this country and this state, who found strength and courage to

work and live for this country and state."¹² The press reports also spoke about the enthusiastic reception for the film among audiences: *Zborov* reportedly "electrifies the spectators much like a national revivalist work".¹³

After the declaration of the Protectorate of Bohemia and Moravia, *Zborov* became politically unacceptable and at the end of summer 1939 it was officially banned. It reappeared in cinemas for a short time after liberation in 1945 and in 1947 it landed on the list of educational films suitable for schools.¹⁴ However, after February 1948, all traces of the film disappear until the late 1980s, when it became acceptable to speak about the legionnaires again. In general, we can understand *Zborov* and the circumstances surrounding its realisation as a quite rare example of the war film genre in Czech cinema and ultimately as a reflection of the rapid political and social changes of the late 1930s.

Alena Šlangerová, film historian

THE BATTLE OF ZBOROV AND ITS LEGACY

The Battle of Zborov (1–2 July 1917) was an important historical milestone, not for the course of the First World War, but rather for the Czechoslovak struggle for independence. However, its position within the national mythology and its perception by the public have changed over time.

At the outbreak of World War I, the Czech lands were part of the Austro-Hungarian Monarchy, thus Czech soldiers, as subjects of the Emperor, were enlisted in the Austrian Army. However, Czech soldiers were not only located within the Austro-Hungarian Empire: there were in fact thousands of them across the lines on the side of Serbia and Russia, against whom the Austrian Emperor was conducting the war. The Czechs in Russia were particularly well organised and had demonstrated their loyalty to Russia since the outbreak of the war. As a matter of course, they actively participated in the war effort and sought to create their own separate Czech units. Shortly after the assassination in Sarajevo, the magazine *Čechoslovan*

10 Štáb Zborova na Podkarpatské Rusi. *Filmové zajímavosti* 3, 1938, no. 606 (26. 7.), p. [1].

11 Cenzurní povolení filmu *Zborov*. Národní archiv, f. Cenzurní sbor kinematografický, c. 239.

12 Zborov. *Večer* 26, 1939, no. 6 (7. 1.), p. 4.

13 „Zborov” všude působí jako obrozený film. *Pressa* 11, 1939, no. 9 (13. 1.), p. [3].

14 Opatření zmocnění pro správu státních kin v zemi České a Moravskoslezské (čj. 1846 z 24. ledna 1947) o výchovných představeních pro mládež. *Věstník Československého filmu* 2, 1947, no. 8 (18. 4.), p. 23.

(Czecho-Slav) in Russia published a call for “compatriots to join the ranks of the Czech Hussite army”.

However, the creation of purely Czech units faced many barriers. The first were limitations placed on personnel: Czechs with Russian citizenship were subject to the draft commission of the Russian Army, while Czechs with Austrian citizenship could not be taken up into the Tsarist Army at all. At this stage, there were two possibilities for creating a Czech unit, either to systematically build it directly from the ranks of mobilised volunteers or to selectively withdraw Czech soldiers from the ranks of Russian units. The second method, of course, involved significant difficulties given the reality of the situation in Russia at the time. For this reason, the Russian Czechs put considerable energy into creating their own unit as soon as possible with the intention of naturally expanding it with later recruitments.

The Russian Czechs made great efforts to obtain government support for their endeavour, which went quite well for them. They even secured two audiences with the Tsar himself, where they presented an overview of the whole matter to him. Ultimately, the lobbying of the Russian Czechs was successful, and the order for the establishment of a Czech unit in Kiev was issued on August 20, 1914, although for the time being it was a purely volunteer unit. Initially, two companies were created from a total of 259 men, which was followed by the establishment of two more companies soon after. Thus, by the end of September, it was possible to speak of the Czechoslovak unit as a full-fledged rifle battalion – by this time a total of 732 Czechs had already joined. Their ranks were supplemented by about two hundred Russians, who provided logistics for the unit and also constituted its officer corps. At the front, the Czechoslovak volunteers were led by the Russian Lieutenant Colonel Sozontovich.

Before deployment, the battalion was consecrated in an oath-taking ceremony on October 11, 1914. Of course, the timing of this event was not accidental: this date on the Julian calendar (which was still used in Russia at the time) corresponded with September 28 on the Gregorian calendar, the day of St. Wenceslas, patron saint of the Czech lands. Patriotic symbolism, however, was not only reflected in the choice of this date, but also in the unit's banner and in the details of their uniforms.

The Czechoslovak volunteers proved themselves well on the front lines. They had a reputation as intelligent soldiers, and their native language and knowledge of German were valuable attributes when receiving and examining prisoners. Of course, their mission posed great risks. If they were captured by the enemy, the volunteers could not hope for good treatment: they were considered traitors to Austria, and the punishment for treason was death. They also carried out intelligence missions behind enemy lines, where they had to be prepared to face the consequences if something went wrong. Nevertheless, even under these conditions, they received high recognition and their successful performance provided another argument for expanding the Czechoslovak unit.

The desire to expand the units was also bolstered by the general failure of the Russian offensive, which incurred high losses. The effort to increase the numbers of Czechoslovak troops was therefore officially green-lighted. The unit

grew so large that on January 13, 1916 it became known as the “Czechoslovak Rifle Regiment”, which was composed of two rifle battalions. The expansion of the Czechoslovak unit in Russia did not stop there, though; on April 17, 1916, a request was made for the formal formation of a rifle brigade made up of two such regiments: the 1st Czechoslovak Rifle Regiment “Jan Hus” and 2nd Czechoslovak Rifle Regiment “Jiří z Poděbrad”.

The most decisive moment in the history of Czechoslovak troops in Russia, however, was the Battle of Zborov. The volunteers were positioned along a six-kilometre stretch of the front line: they found themselves in ill-maintained trenches, relieving demoralised Russian troops. Paradoxically, they were fighting against their own countrymen: the Austrian 19th Infantry Division, which consisted of the 35th Infantry Regiment from Pilsen, and the 75th Infantry Regiment from Jindřichův Hradec. Also among their ranks was the 5th battalion of riflemen from Olomouc. The 6.287 Czechoslovak volunteers faced approximately 12.500 Austrian soldiers in total, who held two well-prepared trench zones and another incomplete zone. In addition, the Austrians also maintained several strongpoints and had direct artillery support on the battlefield, from cannons located in fortified positions.

The Czechoslovak Brigade was located in the centre of the battle formation and was essentially intended to provide support to the wings once they began the offensive. In the end, the Czechoslovak Brigade led the attack, delivering a successful unexpected strike. The volunteers penetrated four kilometres forward, capturing 4.000 prisoners and repelling several German attacks. All of these achievements, however, came at the cost of 167 fallen comrades. The combat performance of the Czechoslovak Rifle Brigade was stunning, however, the success of this battle was not able to reverse the overall course of the fighting on the Eastern Front.

Much greater than the impact on the front lines, the Zborov victory had a tremendous effect on the efforts of the Czechoslovak National Council (Československá národní rada), the circle of politicians led by T. G. Masaryk, who were working for Czech (or rather Czechoslovak) autonomy. The success of the Czech and Slovak soldiers at Zborov attracted considerable attention from the Allies: up to that point, nothing had benefitted the National Council as much as this extraordinary military success. The victory delivered a sort of trump card to Masaryk, Beneš, and colleagues in their dealings with allied representatives: they could use it to argue that the creation of Czech legionnaire units serves a meaningful purpose and demonstrates the nation's desire for independence. Those involved in the Czech resistance could boast about the heroic, nearly herculean deeds of the legionnaires, whereby a relatively small yet highly motivated unit was able to shift the events at the front for the benefit of the Allies. This process also established a precedent for how units of this type would function. Formally, they would be subordinate to the Czechoslovak National Council, which has been granted authority by Allied leadership in *de facto* recognition of the Council as the official representative of the Czechoslovak nation.

These events noticeably energised the Czechoslovak struggle for recognition. The process began with the massive creation of military units comprised

of Czech and Slovak prisoners, who had until that point been held in captivity by the Russians as formal enemies. Masaryk and Beneš could now count on an army of tens of thousands of soldiers, willing to shed their blood along with Allied soldiers for the “good cause”. In exchange for this military contribution to the war effort, of course, they expected a reward in the form of official recognition of Czechoslovakia as an independent state, which they eventually achieved.

Zborov played a very important role in this effort, and for this reason also became the centre of much attention. Along with the birth of independence on October 28, the victory of the legionnaires at Zborov was celebrated as a milestone of Czechoslovak statehood – Zborov symbolised the victory of the military, while the October 28 date marked a political victory. Whereas Zborov was the first step towards Czechoslovak independence, October 28 was the last step.

Zborov became a cult affair in the First Czechoslovak Republic, whereby both the living and the dead participants in the battle were celebrated. In a magnificent display of the honour granted to the memory of Zborov in Masaryk's Czechoslovakia, the remains of an unknown soldier were deposited in the chapel of Prague's Old Town Hall during the memorial celebrations of 1922. Subsequently, the chapel (among other places) was the site of an annual commemorative ceremony. Another such place linked with the legionnaire cult in Prague was the Vítkov Hill, on which the National Liberation Monument was constructed between 1929 and 1933. This monumental structure was also intended to serve as a final resting place for legionnaire heroes, where they would be properly honoured.

Participation in the Battle of Zborov also stood out as an important point in a soldier's personal biography. Future generals and senior officers in the Czechoslovak army were recruited from among the participants in the battle. Of all the remarkable personalities who found themselves in the trenches at Zborov, it is appropriate to mention here at least a few: Commander of the Czechoslovakian troops in the USSR during World War II and future Czechoslovak President Ludvík Svoboda; General Jan Syrový; Communist politician Zdeněk Fierlinger; the hero of home resistance during World War II Josef Mašín; as well as director of the National Resistance Monument and writer Rudolf Medek.

The film *Zborov* (1938), directed by J. A. Holman and Jiří Slaviček, was also created to celebrate the battle. This ambitious project based on a story by legionnaire writer Rudolf Medek was endowed with a high budget. It also boasted a stellar cast that included many of the most prominent Czechoslovak actors of the day, such as Jaroslav Marvan, Nataša Gollová, Rudolf Hrušínský, Ferenc Futurista, František Kreuzmann, and Svatopluk Beneš. Some prominent actors accepted only very small roles, since merely appearing in this film was seen as a matter of huge prestige, commitment, and honour.

After the change in regime, though, it became unwelcome to celebrate Zborov. The Nazis had no desire to see the commemoration of a military victory over Germans that resulted in Czechs and Slovaks becoming independent. Of course, there was also a historical parallel linking the legionnaires with the Czechoslovak resistance in England and later in Russia. Naturally, it would be counterproductive

for the Germans to allow the celebration of the founding and accomplishments of a Czechoslovak army that originated abroad and contributed to the emergence of an independent state. In the final stages of the war, after the German armed forces had already been decimated, there began to be minor commemorations of the Czechoslovak legionnaires' fight against the Bolsheviks – but this was met with nearly zero support by the legionnaires themselves. Many of them were in some way involved in the resistance against the German occupation, and had lost many comrades and friends at the hands of the Nazis.

Likewise, the legionnaire cult was considered undesirable by the Communists. They disapproved of the patriotic sentiment associated with the unit and the reminiscences it stirred for the freedom and democracy of the Masaryk Republic. It must also be remembered that the legionnaires had long been perceived by the Communists as ambassadors of counter-revolution and enemies of progress, because of the fact that they had fought against the Red Army during their trek through Russia to return home after the war. For this reason, there was not a single large-scale commemoration of Zborov during four decades of Communist rule. In addition, the “Day of the Czechoslovak Army”, which during the First Republic had been celebrated on July 2, the anniversary of the Battle of Zborov, was moved to October 6 to commemorate the date when the Czechoslovakian units were established in the USSR during World War II. The July 2 holiday was to be banished from historical memory, just as all mentions of the battle were erased from the nation's history books. It was only after 1989 that Zborov once again began to re-establish itself in the collective historical memory.

František Štampera, historian

DIGITAL RESTORATION OF THE FILM *ZBOROV*

The objective of the digital restoration of *Zborov* (1938) was to make the film accessible in a condition that was as faithful as possible to what audiences would have seen and heard at the time of the film's premiere in Czechoslovak cinemas at the beginning of 1939. In addition to the original negative, the Czech National Film Archive has preserved in its collection several duplicate materials (one duplicate positive and one combined duplicate negative) and two prints on safety film: a) a triacetate print made around 1966 from the original negative, b) a polyester print made in 2003. Unfortunately, no original prints have been found.

Research has shown that all the preserved film materials are identical in content and come either from the same (and only) original negative or from materials made from it in subsequent generations – no alternative version was discovered. The original negative is composed of shots that came directly from the camera negative,

as well as shots created by an optical printer from the duplicate negative for lap dissolves or for special effects. However, the original negative is missing audio for three of its eleven reels: the most recent print (from 2003) was therefore partially made from the duplicate negative, which contains the entire audio track. In addition, we discovered that the first reel of the original negative is in critical condition: the material is brittle and mechanically damaged. None of the other materials have significant damage, though: by comparing all the materials, it has been determined that there are no frames missing in any of the duplicate materials.

Due to the poor condition of the image on the original negative and given the desire to preserve the photographic essence of the original print,¹ the material chosen as the source for the digitisation of the image was a nitrate duplicate positive made from this original negative, which has been preserved in a very good chemical and mechanical state. Since this duplicate positive belongs to the same generation as the initial release prints, its photographic appearance is closer to what the first audiences would have seen than the original negative itself, and therefore presents a more faithful version of the film.

As usual, the restoration process included retouching the image and colour grading. Retouching had to be carried out very delicately, since completely eliminating all wear marks would have compromised the integrity of the film image. The film also featured elements that arose during filming or as part of the laboratory processing, and are thus evidence of the contemporary technology. As with the picture, the retouching of the sound was done in a way that would not distort the technological characteristics of the recording and sound reproduction systems of the period, according to our present knowledge of the Tobis-Klang system.

As far as colour grading is concerned, due to the absence of an original print that could serve as a reference for luminance and tonal restoration, we used prints made directly from the negatives in 1966 as a general guide. Therefore, the process was by necessity one of estimation. However, the source for digitisation had already been adjusted according to the original template, which significantly facilitated the colour grading process.

Apart from the problems presented by the fragile and incomplete nature of the original negative, there were no major complications in the digital restoration of *Zborov*. Thanks to the combination of competencies from across various disciplines (film history, research with archival documents, laboratory skills, etc.), the image and sound of this restored film are as close as possible to those experienced by audiences at the beginning of 1939.

¹ Each step of the printing process brings about a loss of focus. The fine grain of the negative is transformed and the resulting positive image gains a specific grain of its own. The images that spectators see on the screen are therefore inevitably different from the original negative.

Note:

Since the film was originally distributed in 1.37:1 format, the image had to be cropped according to the size of the projection frame for that format. In order to maintain the monophonic nature of the sound, the Dual Mono format was used to send the same sound to both speaker channels.

Jeanne Pommeau, film restorer

CONTEMPORARY PRESS REACTIONS

Artuř Černík, *Oživlé hroby od Jezerné a Zborova* [The Rejuvenated Graves of Jezerná and Zborov]. *Lidové noviny* 47, 1939, no. 11 (7. 1.), pp. 1–2.

Zborov, in which you can recognise the mature transformation of Czech artistic cinema, demonstrates in all respects, in its intimacy, in its festive declaration, the Renaissance of the historical film. How pure are its images of a simple Škoda worker's family, with its pre-war generational disputes that recede during the war – and how massive, magnanimous, yet at heart human its large-scale images of battle are! This Vereshchagin-esque reality, which has until now been the prerogative of Hollywood war films, has now – with *Zborov* – become part of our own historical film language.

A. M. Brousil, “Zborov” ve filmu [“Zborov” in Film]. *Venkov* 34, 1939, no. 7 (8. 1.), p. 9.

Medek's simple story, more descriptive than dramatic, captures the beginnings and the course of historical wartime events succinctly, but only partially. It arises from and depicts the working class environment, which is authentic, but limited in scope. It should have also shown how these heroes were being recruited from all social strata. This is not a matter of touchiness, but a compositional demand. If we are aspiring to create a national epic, then the entire national society should be represented. In order to avoid destroying the thematic focus with the inclusion of more dramatic elements, this could be done with a condensed montage sequence at the beginning of the film (and not just hinted at later on).

Holman's screenplay is not especially dramatic, nor distinctive in detail, but is notable for its lucid descriptiveness and coherence, with the exception of the Zborov battle scene, which is long and lacking in drama. Some cutting would improve it. (The march of the army after the battle should not have been so ceremonial and the symbolism it evokes should have been saved for the end of the film; as it is now, the viewer gets the impression that the film has ended too soon and that the action is being dragged out; this is easy to fix.)

Jaroslav Brož, Trochu kritiky o filmu “Zborov” [Some Critiques of the Film “Zborov”]. *Národní osvobození* 16, 1939, no. 8 (10. 1.), p. 6.

Under the guidance of military expert Major Prüll, director Holman – who is, as far as we know, primarily responsible for the war scenes – has successfully created a monumental depiction of the chaos of war at the front lines, composed of impressive wide shots of the attacking lines of soldiers together with brutal close-ups. His portrait of war is comparable to the war scenes in many expensive foreign movies, but unlike films such as *Chapajev*, *We Are from Kronstadt*, or American films, human images are often lacking here. It is a reportage about war as such, not about a war in which people close to us fight and become the heroes of the action we are following.

Quido E. Kujal, Zborov. *Český filmový zpravodaj* 19, 1939, no. 1–2 (14. 1.), p. 5.

Zborov, like the film *Neporažená armáda* (Army Undefeated) before it, is arriving on the market with significant delay, due to completely different circumstances. It also required many additional changes and adjustments to fulfil its mission. This was not as easy as it was with *Neporažená armáda*, because in the case of *Zborov* the unfortunate historical events had come into full effect. A big-budget film is difficult to repair. Added to this is the fact that *Zborov* had to undergo censorship cuts at the last minute in order to avoid conflict within our changed environment.

After the tragic events that have hit on our dear country like a flood, it is necessary to find new energy for work and for a new life. The great sacrifice of the *Zborov* heroes can be a glowing example of this, and therefore we welcome this film, although many of the valuable results that *Zborov* brought have now crumbled into pieces. Today, as we are united and ready to start a new and regenerated life, this film will certainly fulfil its mission, for even though it is late – it's arriving right on time!

Bedřich Rádl, Zborov. *Kinorevue* 5, 1939, no. 22 (18. 1.), p. 438.

Director J. A. Holman wrote a screenplay for the film that managed to avoid any empty and bloated words, and is thus all the more captivating for its dutiful workmanship, its wit, the way it intensifies the earth-shattering scenes of the great battle, its justifications, the truthfulness of its characters, and the determination with which it speaks to our people today. Equally favourable is the realisation of the screenplay, the joint work of engineers Holman and Slaviček, which, for all its sober frankness, is captivating for the ingenuity of its interior scenes and the magnanimity of its exteriors.

SHORT BIOGRAPHIES OF THE AUTHORS

J. A. Holman

Jan (Josef) Alfred Holman (17. 4. 1901 – 20. 4. 1980) was a Czech film director, producer, and screenwriter. After completing secondary school, he studied at the Czech Technical University in Prague (ČVUT), where he received technical training and graduated with an engineer's degree (Ing.). In the 1920s, he worked as a journalist and helped found *Radiojournal*, which later became Czechoslovak Radio (Československý rozhlas), where he also briefly served as announcer.

He joined the film world in the 1930s, making advertising and documentary films. Notable among his advertising works is the silent film *Rajská narkosa* (Anaesthetic Heaven, 1932) featuring Ela Šárková, which promoted the SANOPZ hospital, notably the McKesson device made by the Jan Angelo company that was used there. His documentary work included, for example, *Neznámý voják mluví* (An Unknown Soldier Speaks, 1934), the Czech version of a film made from archival footage from World War I, and *Revoluce krve a ducha* (Revolution of Blood and Spirit, 1936) about the road to freedom and independence.

He participated on his first fictional feature in 1936, when he worked in the Barrandov Studios as assistant to director Nicholas Farkas on the French and German versions of *Port Arthur*. A year later, he co-directed (with Hugo Haas) the comedy *Děvčata, nedejte se!* (Girls, Stand Fast!, 1937), for which he also wrote the story. His most famous work is the patriotic war film *Zborov* (1938), for which he provided the screenplay and which he co-directed with Jiří Slaviček.

Most of his work as a stand-alone director occurred exclusively during the period of the German occupation, when he made a name for himself as a technically skilled director, who was also well-schooled in foreign models, and became renowned especially for his melodramas, psychological films, and chamber social dramas. He directed, for example, the romantic drama *Minulost Jany Kosinové* (Jana Kosinová's Past, 1940) and the controversial construction drama *Velká přehrada* (Big Dam, 1942). Toward the end of the war, Holman began filming *13. revír* (The 13th Police Station, 1945) with Lída Baarová, but after his involvement in an illegal organisation was discovered, he fled through the front lines into already liberated Slovakia.

On his return to Prague, he accompanied President Edvard Beneš, shooting the first part of the documentary *Vlast vítá* (The Homeland Welcomes You, 1945) along the way; Otakar Vávra filmed the second part. After that he left the film industry and served as Director of the Economic Department at the Foreign Ministry (Ministerstvo zahraničí) from 1945–1948 and in 1952 he emigrated to West Germany with Miloš Havel. He settled in Munich where he worked as a director and editor for Radio Free Europe. Later, he made several films for German and Austrian film and television distribution, and also devoted himself to activities for political exiles.

Jiří Slaviček

Jiří Slaviček (31. 7. 1901 – 18. 8. 1957) was a Czech film editor, screenwriter, and director. He was the son of painter Antonín Slaviček and the brother of painter Jan Slaviček. He completed studies in mechanical engineering at the Czech Technical University in Prague (ČVUT), but ultimately turned to film. In 1929, he undertook a training excursion to Hollywood, where he was introduced to various types of film technology and worked his way up to the post of film editor. During his stay, he also had the unique opportunity to write articles about American cinema for Czech newspapers and magazines.

He returned to Czechoslovakia in 1930, where he applied his editing skills to the benefit of Czech cinema, eventually becoming an editor at the Barrandov Studios. Among others, he worked on the films of *Marijka nevěrnice* (Marijka the Unfaithful, Vladislav Vančura, 1934) and *Le Golem* (Julien Duvivier, 1936). He gradually worked his way up to film director, although most of the films he directed are considered to be only average for the period. In co-operation with Čeněk Šlégl, he directed the somewhat moderately successful comedies *Jarčín profesor* (Jarča's Professor) and *Armádní dvojčata* (Army Twins) in 1937. He only achieved wider recognition, though, for his collaboration (as co-director) on the film *Zborov* (1938).

During the German occupation, Slaviček was somewhat restricted in his creative activities, but he never gave up work in the cinema. For example, in 1941 he made the comedy *Pantáta Bezoušek* (Old Man Bezoušek) based on the novel by K. V. Rais, which aimed to raise the self-confidence of the nation in the face of Nazi oppression. At the end of the Protectorate era, he directed the poetic comedy *Kluci na řece* (Boys on the River, 1944) together with budding director Václav Krška.

Slaviček made several films after 1945, such as the horror mystery *Podobizna* (The Portrait, 1947) based on the story by N. V. Gogol or the conspiracy-themed, communist affirming film *Konec strašidel* (The End of Ghosts, 1952, in cooperation with Jan Matějovský). In addition to filmmaking, he also concentrated on organisational and pedagogical activities: in November 1945 he became director of state studios and laboratories and at the end of his life he was active at the Film School in Čimelice.

Rudolf Medek

Rudolf Medek (8. 1. 1890 – 22. 8. 1940) was a Czech author, screenwriter, and a legionnaire from World War I. He graduated from the teaching institute in Hradec Králové and taught at schools in the district from 1909–1914.

His fate was deeply affected by the war: in 1914 he was called up into the Austro-Hungarian army and deployed to the Russian front upon completing his officers' training. One year later, however, he went over to the Russian enemy, and in 1916 joined the ranks of Czechoslovak legionnaires in Kiev. As a member of the 1st Czechoslovak Rifle Regiment "Jan Hus", he fought in the memorable battle at

Zborov, after which he accompanied T. G. Masaryk on his trip in Russia and was editor of the magazine *Československý voják* (Czechoslovak Soldier) from 1917 to 1918. He took part in the legionnaires' retreat across Siberia, and in 1919 was a member of a delegation on a military-political mission to the USA and France. After the war he was the director of the Resistance Monument, later known as the National Liberation Monument, and in 1931 he became a brigadier general.

His activities as a legionnaire also influenced his lyrical and prose works, several of which were directly inspired by his experience on the front, such as the pentalogy of novels *Anabase* (Anabasis, 1921–1927) or the poetry collection *Lví srdce* (Lion Hearts, 1919), which includes the cycle "Zborov" that displays Medek's typical patriotic pathos. He was also involved in cinema: he also participated in the legionnaire film *Za československý stát* (For the Czechoslovak State, Vladimír Studecký, 1928) made for the tenth anniversary of the founding of the republic. His well-known theatre play *Plukovník Švec* (Colonel Švec), about a soldier who commits suicide in order to preserve the morale of the collective, was first performed in 1928 and adapted the following year as a film, directed by Svatopluk Innemann.

In collaboration with director J. A. Holman, he worked on the Czech version of the documentary about World War I *Neznámý voják mluví* (An Unknown Soldier Speaks, 1934) and later on the film *Zborov* (1938). However, during the preparations for the latter film, he got into a dispute with the production company Nationalfilm, which he accused of incompetent interventions in his work, as well as giving preference to commercial factors at the expense of the seriousness the topic demanded. Partially due to this conflict, the film was first screened only in January 1939, more than a year after the twentieth anniversary of the battle.

During the time of the crisis following the Munich Agreement, Medek courageously stood up for the defence of the Republic, but after the breakup of Czechoslovakia in 1939, he was forced to withdraw from public life. He died in the summer of the following year – on the night before his death, his books had been expelled from the national libraries.

ZBOROV (DVD 1)

Czechoslovakia • 1938 • 112 min. • 35 mm • b/w • 1.37:1

• sound • **premiere** 6. 1. 1939

directors J. A. Holman, Jiří Slaviček • **story** Rudolf Medek • **screenplay** J. A. Holman • **cinematography** Josef Střecha • **set design** Jan Zázvorka • **production design** V. Kliment • **music** Otakar Jeremiáš • **sound** Vilém Taraba • **professional adviser** Emanuel Prüll • **production** Nationalfilm • **distribution** Nationalfilm • **studios** AB Barrandov

cast

- František Smolík (Kalina, foreman at the Škoda factory)
- Marie Ptáková (Anna, Kalina's wife)
- Ladislav Boháč (First Lieutenant Pavel Kalina, the older Kalina son)
- Vladimír Šmeral (Jeník, the younger Kalina son)
- Jarmila Beránková (Hanička Langrová, Jeník's bride)
- Václav Trégl (birdcatcher Karel Ledvina)
- Jiří Plachý (Sergeant Rabas, a former railway worker)
- František Vnouček (Rabas' son Miloš, a volunteer soldier)
- Vítězslav Boček (one-year volunteer Zamrazil, a former stage actor)
- Karel Dymák (the Russian boy Kolja Semjashko, called Mikulka)
- L. H. Struna (Karpišek, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- František Kreuzmann (Halama, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- Gabriel Hart (professor Kodeš, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- Alois Peterka (Hořica, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- Stanislav Neumann (Kopecký, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- R. A. Strejka (Zámečník, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- Vladimír Řepa (Kolenatý, Austrian soldier and later Czechoslovak volunteer)
- Jaroslav Marvan (army doctor)
- Nataša Gollová (nurse)
- Karel Hradilák (Fišer, recruiter for the Czech Companions)
- Andrej Bagar (Veselý, recruiter for the Czech Companions)
- Bedřich Veverka (First Lieutenant Hausmacher)
- Jiří Vondrovič (volunteer soldier)
- V. Ruban (volunteer soldier)
- Franz Richter (Captain Knoteck)
- J. Volker (Captain Scheibe)
- N. Nikolskij (Colonel Trojanov)
- Bedřich Frank (Hašek, a laborer)
- Bolek Prchal (Homola, a laborer)
- Karel Kolár (Vojtek, a laborer)
- Rudolf Hrušínský st. (Randák, a laborer)
- Karel Šanda (private Šindelář)

- Ferenc Futurista (coachman)
- Jan W. Speerger (Austrian policeman)
- Josef Vošalík (Hruška, a theater costumer)
- Ladislav Janeček (lieutenant Voženílek, volunteer in the Czech Companions)
- Jaroslav Sadílek (volunteer in the Czech Companions)
- Emil Dlesk (volunteer in the Czech Companions)
- Adolf Horálek (volunteer in the Czech Companions)
- Josef Přídavok (non-commissioned officer – volunteer)
- Vladimír Štros (Russian liaison)
- Václav Menger (Russian non-commissioned officer)
- Antonín Zib (engineer in the operations office of the Škoda plant)
- Václav Mlčkovský (director of the Škoda plant Skřivan)
- Svatopluk Beneš (chorus singer at the Pilsen theater)
- Rudolf Hrušínský (chorus singer at the Pilsen theater)
- Vilém Pruner (Austrian officer)
- Josef Kraus (Austrian private)
- Frank Rose-Růžička (Austrian private)
- Achmed Bekuh (Russian peasant and prisoner of war)
- Karel Veverka (member of the drumhead court-martial)
- Josef Kotalík (member of the drumhead court-martial)
- František Lašek (member of the drumhead court-martial)
- Antonín Frič (military chaplain)
- Fráňa Vajner (innkeeper)
- Josef Příhoda (postman)
- Milena Velišková (seamstress)

Kalina is a foreman at a Škoda factory in 1914, where munitions are being produced at a feverish pace; he is the father of two sons, Pavel and Jan. Pavel is a supporter of the monarchy; by contrast, Jan advocates the idea of national autonomy. Just before being mobilised, Jan goes to Russia, where he joins a group of volunteer legionnaires called the “Czech Companions” (Česká družina), who are fighting against the Austro-Hungarian monarchy. Pavel enlists in the Austrian army. The brothers meet again in July 1917 at the Battle of Zborov in Ukraine, where the Czechoslovak legionnaires, who had been until then scattered along the Eastern Front, fought for the first time as an army unit and won. The feature film *Zborov* excels not only in its depiction of the soldiers and their fates, but also in the reconstruction of the battle itself, which remains impressive even today.



BONUS FILMS (DVD 2)

Section I: Legionnaires

The Beginning of the Czechoslovak Resistance in Ruthenia

Czechoslovakia • 1921 • 12 min. • 35 mm
• b/w • 1.33:1 • silent

This compilation documentary contains authentic footage of the Czechoslovak Legion in Russia during World War I, captured under the most difficult climatic and technical conditions. The opening shots document the pledge of the Czech Companions in Kiev, which took place on St. Wenceslas Day (September 28) in 1914 in the presence of Orthodox priests. We also see the soldiers leaving for the front on October 9, 1914 and their training activities. Footage from 1916 records the expansion of the Czech Companions and its renaming as the 1st Czechoslovak Rifle Regiment "Jan Hus".

Note:

This short film was the first in a twenty-part cycle of films about the Czechoslovak Legion, which has apparently not survived intact. The archived copy of the film is 30m shorter than indicated in period documentation; we presume that about 60–80 seconds are missing from the end of the film. In addition, the intertitle at 04:05 indicates the incorrect date for the departure of the Czech Companions to the front (it should be 1914 rather than 1924). We have decided not to correct these errors in order to maintain historical authenticity.

With the Czechoslovak Legionnaires Around the World

Czechoslovakia • 1920 • 19 min. (incomplete) • 35 mm • b/w
• 1.33:1 • silent • English intertitles

assembled by Bohumil Klír • **cinematography** Foto-Kino, A Branch of the Czechoslovak Army in Siberia • **production** Bratři Deglové s.r.o.

This documentary film about Czechoslovak units during World War I shows the transport by train of soldiers from Kiev via Siberia to Vladivostok, as well as the subsequent journey home and being welcomed in their homeland.

Note:

The footage presented here is comprised of only the second part ("From Kiev to Vladivostok") and the incomplete third part ("From Vladivostok to Prague") from the

larger cycle titled *With the Czechoslovak Legionnaires Around the World*. The rest of the cycle, according to available information, has been lost.

Allied Forces in Russia

unassembled footage • ca. 1921 • 21 min. • 35 mm • b/w
• 1.33:1 • silent • English intertitles

This footage depicts Czechoslovak legionnaires and other Allied troops in eastern Russia, particularly at the port of Vladivostok, where soldiers waited for transport to their homeland during the last years of the war. The shots of Czechoslovak, British, American, and Japanese soldiers are accompanied by impressionist-tinged images of the Russian port. In addition to these scenes, the footage includes shots of trains loaded with refugees and prisoners of war in Manchuria or Siberia.

Note:

This is an unassembled set of shots, whose origins have not been identified (they come from foreign [non-Czech] cinematographers). There are two types of intertitles used in the footage, which suggest that the footage probably consists of material from two different sources. The title *Allied Forces in Russia* is not contained in the footage, but was invented specifically for the purposes of this DVD release.

Czechoslovak Troops in France

Czechoslovakia • 1931 • 17 min. • 35 mm • b/w • 1.33:1 • silent

This documentary maps the activity of the Czechoslovak Legion on French battlefields in the late stages of the First World War. In addition to moments at the front, the footage also shows Czechoslovak soldiers being decorated by Raymond Poincaré and T. G. Masaryk's visit to Darney, where France officially recognised the Czechoslovak struggle for independence.

In addition to this footage connected with the work of the Czechoslovak legionnaires during World War I, the NFA also has three preserved parts (the 1st, 3rd, and 6th) of the 1934 compilation documentary *Českoslovenští dobrovolníci ve světové válce 1914–1918* (Czechoslovak Volunteers in the World War 1914–1918). This compilation contains footage from the French, Russian and Italian front lines and other events connected with Czechoslovak wartime operations. We have, however decided not to include this material, partially due to the very poor picture quality, but also because this documentary reuses shots from the above-mentioned films. Nevertheless, the film can be viewed online at the NFA's Vimeo channel as well as at the European Film Gateway.

Section II: Echoes of Zborov

National Pilgrimage to Zborov

unassembled footage • Czechoslovakia • 1927 • 3 min.
• 35 mm • b/w • 1.33:1 • silent

This footage depicts a gathering of soldiers and civilians to commemorate the 10th anniversary of the Battle of Zborov. Those making the pilgrimage convened at the Zborov memorial in the cemetery for fallen legionnaires in the nearby village of Cecová, which belonged to Poland at the time of the battle. The Slavia choir sings for the ceremonial occasion, Czechoslovak General Jan Syrový and Polish General Daniel Konarzewski deliver speeches, and representative Adolf Prokůpek speaks from the crowd. This is followed by an aircraft show and the laying of wreaths on military graves.

The Battle of Zborov in the film *For the Czechoslovak State*

Czechoslovakia • 1928 • 83 min. (selected sequence: 9 min.) • 35 mm
• b/w • 1.33:1 • silent • **premiere** 26. 10. 1928

director Vladimír Studecký • **screenplay** Rudolf Medek, Vladimír Studecký • **story** Rudolf Medek • **cinematography** Vojtěch Vyšín • **production** Ministerstvo národní obrany • **distribution** Elekta

The feature film *Za československý stát* (For the Czechoslovak State) was made on the occasion of the 10th anniversary of the Czechoslovak Republic. Its simple story about three legionnaire friends is supplemented with documentary footage of Czechoslovak volunteers in the war. The film contains the first attempt at realizing the Battle of Zborov on screen. Here, we present a short, but eloquent clip of the more than twenty-minute-long sequence.

Note:

The full film can be viewed at the European Film Gateway online portal.

Prologue to the film *An Unknown Soldier Speaks*

Czechoslovakia • 1934 • 62 min. (prologue: 3 min.) • 35 mm
• b/w • 1.37:1 • sound

created by Rudolf Medek, J. A. Holman • **outline for the Czechoslovak version** Rudolf Medek, Vladimír Chalupa, Rudolf Průša • **commentary text** Rudolf Medek
• **production** Nationalfilm

Director J. A. Holman and writer Rudolf Medek – the later creators of the film *Zborov* collaborated for the first time on this compilation documentary composed of footage from World War I. It was the Czechoslovak adaptation of the American film *Forgotten Men* (1933), which was distributed in several countries in regional versions that differed with regard to language and content. Medek and Holman supplemented their version with shots of the Czechoslovak resistance during the war and a brief introduction. The Prologue includes reading aloud of T. G. Masaryk's quote from the book *Pamětní kniha I. střeleckého pluku Jana Husi* (Commemorative Book of the 1st Rifle Regiment "Jan Hus") and a speech by an unknown legionnaire which emphasises the continuity of the legionnaire's efforts within the national tradition and the importance of those who died in the war.

Note:

In the preserved print, the second and third introductory intertitles have been shortened due to technical wear or by accident. The second title informs that "the film was compiled from documentary footage taken from secret war archives". The third title indicates the names of the authors of the outline for the Czechoslovak version: Rudolf Medek, V. Chalupa, and R. Průša.

20th Anniversary of the Battle of Zborov at the Strahov Stadium in Prague

Czechoslovakia • 1937 • 2 min. • 35 mm • b/w • 1.37:1 (negative 1.19:1)
• sound • **source** Fox Movietone News 28/1937

This newsreel segment depicts the magnificent military parade at the Strahov Stadium in Prague that commemorated the 20th anniversary of the Battle of Zborov. Minister of National Defence František Machník decorates the artillery regiment and gives a speech, in which he highlights the accomplishments of this unit. This is followed by images of soldiers parading past an enthusiastically cheering crowd.

Zborov Celebrations After the End of World War II

Czechoslovakia • 1945 • 2 min. • 35 mm • b/w • 1.37:1 (negative 1.19:1)
• sound • **source** Týden ve filmu (The Week in Film) 6/1945

This newsreel segment made immediately after the war shows the Budějovice Regiment commemorating the anniversary of the Battle of Zborov. The soldiers symbolically assemble under the Zborov standard, which had been kept buried during the war. Immediately following this we see a sequence depicting an obstacle course race in the countryside that was also part of the celebration.

Festive Days in Prague

Czechoslovakia • 1947 • 3 min. • 35 mm • b/w • 1.37:1
• sound • **source** Československé filmové noviny
(Czechoslovak Film News) 28/1947

This newsreel shot first presents the celebration of the 30th anniversary of the Battle of Zborov, which culminated in a massive military parade in Strahov. President Edvard Beneš presents medals to the legionnaire regiments from Zborov, as well as (in memoriam) to the "liberators" of the nation T. G. Masaryk and Milan Rastislav Štefánik. The festive event culminates in a joint procession of legionnaires from both world wars together with soldiers of the younger generation. In the second part of the sequence, we see Czechoslovak and foreign soldiers parading through Prague on their way to Wenceslas Square. Beneš arrives to the square and delivers a speech, in which he emphasises Masaryk's humanity.

Section III: Defending the Republic

The Bird That Performs Military Duties

Czechoslovakia • 1937 • 16 min. • 35 mm • b/w • 1.19:1 • sound

director and screenplay Jan Svoboda • **cinematography** Josef Bulánek • **sound** Jaroslav Čechura (Foja Film Studios) • **professional adviser** Josef Brada • **production** Josef Koza

This expository documentary relates the invaluable role of homing pigeons in the army and their contribution to the defence of the homeland. In addition to providing a detailed description of the activities of military birds, the film also presents shots from World War I, including the Battle of Verdun.

The Czechoslovak Army

Czechoslovakia • 1937 • 9 min. • 35 mm • b/w • 1.19:1 • sound
• Czech-German intertitles

director, story, and screenplay Jiří Jeníček • **cinematography** Zdeněk Hofbauer, Vladimír Novotný • **editor** Jiří Lehovec • **music** E. F. Burian • **sound** Josef Zora, František Šindelář (AB Barrandov Studios) • **technical adviser** Josef Plachý • **production** The Ministry of National Defence, and The Film Unit of the Military, Technical, and Aviation Institute in Prague

The Czechoslovak Army is a documentary propaganda film intended to demonstrate the strength of the troops in Czechoslovakia and their willingness to defend the democratic state. The film combines eloquent, graphically distinctive intertitles with visually evocative moments from the battlefield and grandiose symphonic music. The film was commissioned by the army and made with contributions from several prominent contemporary avant-garde artists, namely photographer and filmmaker Jiří Jeníček, Jiří Lehovec, and E. F. Burian.

Note:

The film is also occasionally presented under the title *Naše armáda* (Our Army).

Soldiers in the Mountains

Czechoslovakia • 1938 • 11 min. • 35 mm • b/w • 1.19:1 • sound

director, story, and screenplay Jiří Jeníček • **cinematography** Vladimír Novotný • **editor** Jiří Lehovec • **music** Jiří Srnka • **sound** Vilém Taraba (AB Barrandov Studios) • **production** The Ministry of National Defense, and The Film Unit of the Military, Technical, and Aviation Institute in Prague

Another army film by Jiří Jeníček – instead of focusing on scenes of combat, it presents a poetic depiction of military training. In impressive mountain locations, soldiers ski cross-country and roast sausages, but they also have to demonstrate collective spirit in order to rescue a comrade trapped in an avalanche. Once again, ornamental intertitles and classical music accompaniment (here composed by Jiří Srnka) play significant roles in the film.

Note:

In 1947 the film was supplemented with the publication of photos from the production set.

Our Land

Czechoslovakia • 1938 • 19 min. • 35 mm • b/w • 1.37:1 • sound

director, story, and screenplay Jiří Weiss • **cinematography** Václav Hanuš • **editor** Jan Kohout • **music** Jan Seidel • **sound** Vilém Taraba (AB Barrandov Studios) • **narrators** Ladislav Boháč, Karel Beniško, Marie Burešová • **commentary text** Jiří Valja • **production** AB

This lyrical documentary created on the 20th anniversary of the founding of Czechoslovakia implicitly calls for the defence of the homeland in difficult times by means of evocative images and expressive and, in part, poetic commentaries. The film was shot in the crucial period of summer and autumn 1938 and had to be reworked on the fly after the Munich Agreement, whereby the Czechoslovak army is no longer the centre of attention. Nevertheless, the film's patriotic enthusiasm is disrupted by dark undertones that point to the threat of war.

Note:

The films *Soldiers in the Mountains* and *Our Land* were both presented at the delayed post-Munich premiere of the patriotic epic *Neporažená armáda* (Army Undefeated, Jan Bor, 1938), which echoed *Zborov* in both form and subject, as well as in its problematic fate.

54

DVD editor Jiří Anger

Production Martina Nalevanková

Booklet Jiří Anger, Alena Šlengerová, František Štampera, Jeanne Pommeau

Proofreading Martin Šrajcr

Translation Kevin Johnson

Subtitles Port Lingua

Bonus materials Jiří Anger, Adéla Kudlová, Jonáš Svatoš

Special thanks to Michal Bregant, David Černý, Kateřina Fojtová, Tereza Frodlová, Tomáš Lachman, Jaroslav Lopour, Martin Lukeš, Jiří Novotný, Matěj Strnad, Jiří Šimůnek, Josef Špelda

Despite its best efforts and a thorough and diligent search process, the Publisher of this DVD disc failed to ascertain the current holder of copyright and other rights to legally protected material contained in the following work on this DVD disc: *Zborov Poster*. For this reason, the Publisher respectfully requests any potential holder of those rights to contact the Publisher at the following address in order to perform supplemental rights clearance: Národní filmový archiv, Malešická 12, 130 00, Praha 3, Czech Republic. Thank you for your understanding.



1918
100
2018



MINISTERSTVO
KULTURY



